Telemarksforsking

Kragerøkystens framtid

Rapport fra et foresightprosjekt i Kragerø kommune

LARS UELAND KOBRO og PER INGVAR HAUKELAND

TF-rapport nr. 268

2010

TF-rapport

Tittel:	Kragerøkystens framtid
TF-rapport nr:	268
Forfatter:	Lars Ueland Kobro og Per Ingvar Haukeland
Dato:	19.04.10
Gradering:	Åpen
Antall sider:	72
ISBN:	978-82-7401-362-9
ISSN:	1501-9918
Pris:	Kr. 200
	Kan lastes ned gratis som pdf fra ww.telemarksforsking.no

Prosjekt:	Kragerøkystens framtid
Prosjektnr.:	20090770
Prosjektleder:	Lars Ueland Kobro
Oppdragsgiver(e):	Kragerø kommune

Resymé:

Denne rapporten refererer fire framtidsverksteder med beskrivelse av fire scenarier som deltakerne utviklet i løpet av de to første framtidsverkstedene. Vi redegjør for hvilke drivkrefter og hendelser som skaper dem. De fire scenariene er Mercury Town, Slow City, Zombibyen og Sushitown. Deltakerne utviklet scenariene videre til noen karaktertrekk ved et ønsket framtidsbilde i framtidsverksted tre og fire. Avslutningsvis i denne rapporten fremmes fire forslag fra Telemarksforsking til videre handling for Kragerø kommune.

Telemarksforsking, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Innhold

1. Innledning ... 7

1.1 Omstilling og leting etter nye svar ... 7

1.2 Framtidsverksteder ... 7

1.3 Salt attraktivitet ... 9

1.4 Tallenes tale ... 9

1.5 Hva er foresight? ... 10

1.6 Søke sammenhenger sammen med andre ... 11

1.7 Dialog ... 12

1.8 Organisering og rekruttering ... 13

2. Forestillinger om framtiden ... 17

2.1 Fortellingenes fortrylling ... 17

2.2 Hva er scenarier? ... 18

2.3 Kort om arbeidsmåten ... 19

2.4 Fire framtidsverksteder ... 20

3. Fire scenarier ... 23

3.1 Noen grunnleggende forutsetninger ... 23

3.2 Drivkrefter ... 23

3.3 En tredje vei ... 25

3.4 Mercury Town ... 27

3.5 Zombibyen 31

3.6 Slow City 35

3.7 Sushitown 39

4. På vei mot en ønsket framtid 43

4.1 Inspirasjon utenfra 43

4.2 Gruppearbeidets respons på treet 46

4.3 Er Kragerø et sunt tre? 47

4.4 Rapport fra gruppene 52

5. Ønsket framtid 55

5.1 Rapport fra verksted fire 55

5.2 En tydelig posisjon med markant attraksjonskraft 57

5.3 Veien videre 60

6. Forslag fra Telemarksforsking 63

6.1 En utredning og plan for motorisert ferdsel i Kragerøskjærgården 63

6.2 En plansmie for Kragerøskjærgården 64

6.3 Rullering av Sentrumsplanen 67

6.4 Deltakelse i LUK – nasjonalt program for lokalsamfunnsutvikling 68

Sammendrag

Kragerøs tydeligste profil og karaktertrekk er utvilsomt kommunens kyst og skjærgård. Kommunen forvalter et av Norges mest attraktive kystområder. Kystressursene fører til stor reiselivsbasert etterspørsel og intensiv bruk av denne attraksjonen, med fare for at dette i sin tur skaper redusert attraktivitet. Mange norske kommuner arbeider systematisk med å styrke sin attraktivitet, men få våger å stå fram med unike karaktertrekk. Det er mye etteraping etter "best praksis" i norsk, kommunal planlegging. Kapittel 1 beskriver både Kragerøs utfordringer mer konkret, samtidig med at formålet og kvalitetene ved foresightmetodikken beskrives i hovedtrekk.

Foresightprosjektet i Kragerø var organisert i fire framtidsverksteder. Metoden og innholdet i disse beskrives i kapittel 2, mens kapittel tre i hovedsak er en gjennomgang av drivkrefter bak, og innholdet i de fire scenariene som prosjektet har utviklet. Disse er: Mercury Town, preget av vekst, men svak styring og fragmenterte interesser. Slow City, et resesjons-scenarie hvor ånd og tanke på mange måter har erstattet farten og festen i Mercury Town, men hvor verdiskapningen er lav og befolkningsutviklingen svak. Zombibyen er scenariet hvor Kragerø har mistet taket på sin egen utvikling. Verden har gått Kragerø hus forbi, og stedet er levende, men likevel dødt – som en zombie. Sushitown er scenariet som beskriver en situasjon hvor det har vært kraftig utvikling, men ikke i regi av Kragerøsamfunnet selv. Utenforliggende drivkrefter og aktører har tatt initiativet og brukt kommunens ressurser som middel i egne strategier. På overflaten kan bildet virke fremmedartet, men forekomsten av kommuner hvor eksterne aktører har utviklet sine strategier på bekostning av en passivisert lokal kultur, er ikke et ukjent fenomen.

Kapittel 4 er en gjennomgang av en illustrasjon/metafor av et tre som vi har latt oss frimodig inspirere av fra en svensk studie av Kairos Future. Vi går gjennom rotsystemet, stammen og bladverket/fruktene som bilde på kommunens grunnleggende endringskultur, strategiske fokus og konkrete leveranse. Arbeidsgruppene i framtidsverksted 3, arbeidet seg gjennom strukturen og ga gjennom dette en rekke inn-

spill til neste fase av prosjektet, nemlig en oppstreking av en ønsket framtid for Kragerø.

Det femte kapittelet refererer diskusjonen fra fjerde og siste framtidsverksted hvor deler av arbeidet i perioder i løpet av de to dagene verkstedet varte, var mer preget av debatt enn dialog. Ikke desto mindre ble det skissert en rekke interessante kvaliteter ved et framtidig Kragerøsamfunn både m.h.t. kyst, sentrum, næring og samferdsel.

I sjette og siste kapittel forlater vi grepet med å referere fra framtidsverkstedene. I dette kapittelet følger vi fra Telemarksforsking opp erfaringer og læring fra arbeidet med å foreslå konkrete oppfølgingstiltak for Kragerø kommune.

1. Innledning

1.1 Omstilling og leting etter nye svar

Svært mange norske kommuner jobber med omstilling og utvikling. Mange lokalsamfunn opplever at de lykkes ganske godt med overgangen fra landbrukssamfunnet, og for Kragerø sin del en sjøfartsepoke, til industrisamfunn. Men nå skjer det noe nytt. Den gamle næringsstrukturen fungerer ikke like godt som den gjorde, hjørnesteinsbedrifter legges ned og andre rasjonaliserer. Befolkningsutviklingen stagnerer og ungdommen ser ikke de helt store mulighetene for å flytte hjem etter utdannelse. For å møte utfordringene arbeides det mange steder med å lokke til seg bedrifter, offentlige arbeidsplasser, kreative hoder, utenlandske familier, osv.

Mange tiltak baserer seg på en "best praksis" filosofi hvor gode ideer og prosjekter som ser ut til å virke ett sted, ganske ukritisk kopieres og etterapes i andre sammenhenger. Det er nok slik at det ligger erfaringer med metoder og strategiske grep fra andre steder, som man med fordel kan lære av på sitt eget sted. Men vi tror ellers at den beste kilden til lokalsamfunnsutvikling er å finne i lokalsamfunnet selv. Både stedets befolkning og de særegne sosiale og kulturelle ressursene som hvert sted representerer, er viktige forutsetninger og danner en sentral kunnskapsbase for omstilling og utvikling. Vi tror det trengs tre ting for å utløse slike lokale kunnskapsressurser. Det første er *uro* – et dytt i siden som bringer en ut av doven vanetenkning. Det andre er *tilrettelegging*, hva gjør vi når vi nå skjønner at vi må tenke nytt sammen? Da må det lages *arenaer* og *anledninger* for innovativ energi. Det tredje er fasilitering eller en *regi.* Uten at nytenkning og utviklingsdialogen får en regi, vil den erfaringsmessig ofte raskt falle tilbake i vante former, og dermed vanetenking igjen.

1.2 Framtidsverksteder

Vil de samme drivkreftene som har preget Kragerø så langt være de dominerende drivkreftene også for framtiden? Neppe - Kragerø har vært vitne til mange tidsskifter, med stor betydning for byens status gjennom årene; - sjøfart, handel, industri,

turisme. Ulike økonomiske og storpolitiske samfunnsendringer har gitt varierende rammer for Kragerøs eksistens. Hvordan vil dette arte seg i framtida?

På bakgrunn av en dialog mellom Kragerø kommune og Telemarksforsking høsten 2009, ble det iverksatt et deltakerbasert utviklingsprosjekt innenfor det vi kaller foresightmetodikk (se avsnitt 1.6 nedenfor). Prosjektet ble sett i sammenheng med kommunens oppfølging av Planprogrammet for rullering av Kommuneplanen. Det skulle være et særskilt fokus på de utfordringer som knytter seg til strandsone, skjærgård og det generelle presset som økt ferie/fritidsbefolkning representerer på areal og infrastruktur.

Forslaget om å gjennomføre et foresightprosjekt ble behandlet i formannskapet i sak 71/09. Prosjektet ble iverksatt med fire framtidsverksteder høsten og vinteren 2009/2010.

1.2.1 Formål og organisering

Formålet med prosjektet er å utvikle robust framtidsberedskap for Kragerø kommune hvor sentrale personer fra både offentlig sektor, næringsliv og sivilt samfunn utvikler en felles forståelse for Kragerøsamfunnets særlige utfordringer og muligheter for å skape sin egen framtid.

Etter at de fire framtidsverkstedene hadde utarbeidet framtidsbilder i form av scenarier for Kragerø 2025 og deretter en skisse til ønsket framtidsbilde, skulle Telemarksforsking gi innspill til videre prosess for kommunen. Slik er dette formulert i bakgrunnsnotat til Kragerø kommune:

"Resultatet fra gruppenes arbeid, sys samen i slutten av forprosjektet til en sluttrapport som konkluderer med hvilke utredninger, konsekvensanalyser og andre analyser som eventuelt må foretas for å bringe mer sikkerhet inn i kritiske problemstillinger som identifiseres underveis."

Kapittel 6 følger opp dette punktet.

1.3 Salt attraktivitet

Norske kommuner arbeider som ovenfor nevnt, med å øke sin attraktivitet. Telemarksforskings arbeid med befolkningsutvikling viser at geografiske forskjeller i bostedsattraktivitet kan bety like mye – oftest mer – for flyttestrømmer til og fra kommuner, enn det som forskjeller i arbeidsplassutviklingen gjør. Telemarksforskings "Attraktivitetsbarometer" måler kommuners og regioners stedlige attraksjonskraft når det gjelder å trekke til seg eller beholde sine innbyggere. I en situasjon hvor flere og flere blir oppmerksomme på at arbeidsplassutvikling og dermed næringspolitikk, ikke lenger utgjør det dominerende virkemiddelet for hva som preger inn- og utflytting til et område, utvides fokuset til å handle om attraksjonskraft i vid forstand.

Kragerøs fremste attraksjonskraft som reisemål og fritidssted er utvilsomt kommunens kyst og skjærgård. Dette har ført til at Kragerø er en betydelig hyttekommune, og at det er gjort store investeringer i hotellnæring og golfbane, etc. de siste årene. En stor andel av Kragerøs sysselsetting er i dag knyttet til reiseliv og hytter. Høy etterspørsel etter kystressurser og intensiv bruk av denne attraksjonen, representerer en fare for at dette i sin tur skaper *redusert* attraktivitet. Dersom kommunen fortsetter å bygge ut sitt fremste konkurransefortrinn, kan den attraktiviteten som ligger i dette i neste omgang bli svakere – det er Kragerøs dilemma. Men dilemmaer kan løses. Det forutsetter imidlertid at man stiller spørsmålstegn ved dilemmaets forutsetninger. Å stille spørsmål til spørsmålene, kalles gjerne dobbeltkretslæring eller dobbeltkretstenking. Det stilles andre krav til metodikk og prosess i en problemløsning basert på slike ambisjoner. Denne "framtidsstudien" baserer seg på slik metodikk.

1.4 Tallenes tale

Telemarksforsking har gjennomført en analyse av Kragerøs utvikling og posisjon med hensyn til næringsliv og attraktivitet. I TF-notat 51/2009 (Vareide 2009) viser vi hvordan utviklingen har vært for Kragerø de siste årene, helt tilbake til 1951 når

det gjelder befolkningsutviklingen, og med noe kortere tidsløp for en rekke andre variabler.

Kragerø har hatt befolkningsvekst de siste tre årene, det rangerer kommunen som nummer 174 av 430 kommuner i Norge. Et fødselsunderskudd trekker befolkningsveksten ned, men en positiv innflytting fra utlandet har gitt en befolkningsutvikling litt over middels de siste tre årene. Det er imidlertid stabiliteten som preger bildet tydeligst. Fra 1951 til i dag har folketallet variert rundt 10.500 med en topp i 1993. Etter 1993 sank folketallet fram til 2005, mens det de tre-fire siste årene igjen har vært en svak vekst. 1. januar 2009 var befolkningen på 10 620, en økning på 6 innbyggere fra året før. Kragerøs attraktivitet som bosted er over middels blant kommunene i Norge. Kragerø er litt under middels attraktiv for unge voksne, men over middels attraktiv for barnefamilier og for innvandrerbefolkningen.

1.5 Hva er foresight?

Det litt fremmedartede begrepet foresight har dessverre ikke noe god norsk oversettelse, ennå. Til tross for sitt engelske opphav er begrepet i ferd med å innarbeides som samlebetegnelse på deltakerbaserte og sterkt framtidsfokuserte strategiprosesser både i Norge og Danmark. Forskningsrådet har siden årtusenskiftet arbeidet systematisk med å stimulere og teste ut flere modeller for deltakerbaserte framtidsorienterte prosesser i norske kommuner og regioner (se www.forskningsaadet.no/foresight). Det har pågått liknende utviklingsarbeid i mange europeiske regioner. Telemarksforsking har deltatt i deler av det norske utviklingsarbeidet. Foresight er nå etablert som et sentralt strategiverktøy på bred basis i EU. Se bl. a. www.eranet-forsociety.net. Metoden bygger på ideen om at det er klokt å danne seg flere bilder av hvordan framtiden kan være, slik at vi ikke binder oss for sterkt til forhåndsbestemte oppfatninger, verken når det gjelder spørsmål eller løsninger.

Ordinær planlegging skaper høy aktivitet i form av konsekvensutredninger, informasjonsbearbeiding og høringer knyttet til alternative svar på gitte spørsmål, mens *spørsmålsstillingene* sjeldent blir gjenstand for samme oppmerksomhet.

En annen forskjell fra konvensjonell planlegging som framheves, er foresight-metodikkens evne til å se ulike samfunnskomponenter i *sammenheng*. Mens vanlig planlegging ofte deler samfunnet opp i håndterlige fagstørrelser hver for seg; samferdsel, arbeidsmarked, strandsone, handel etc., bygger vi i foresight-metoden slike komponenter sammen i levende framtidsbilder hvor sammenhenger mellom dem er i fokus.

Et tredje karaktertrekk er *deltakelse og dialog*. Foresight kan defineres som en deltakerbasert, tilrettelagt prosess for systematisk innhenting av- og samtale om framtidsrelevant kunnskap. Målet er å forbedre dagens beslutninger og mobilisere til felles handling. Selve prosessen foregår i form av dialogkonferanser som skaper et bredt eierskap både til de problemstillingene og de "svarene" som kommer ut av prosessen. I dialogkonferansene rekrutteres deltakere både "innenfor" og "utenfor" det man oppfatter som det naturlige miljøet for drøfting av de aktuelle problemstillingene.

1.6 Søke sammenhenger sammen med andre

Mer enn noen gang er det behov for å se ting i sammenheng. For å få det til må vi utvikle metoder for å arbeide sammen med tverrfaglige perspektiver, med utforskende metode og med helhetlige løsninger. Kommunepolitikkens representative demokrati med partigrupper og institusjonalisert maktkamp er ikke det mest egnede formatet å gjøre dette innenfor. Det skjer mange steder en revitalisering av det sivile samfunn, både i Norge og mange andre steder. Det kalles *deltakende demokrati*, eller i andre land; democratic citizenship, public participation, deliberative public engagement eller citizen consultation.

Kjernen i det deltakende demokratiet er dialog i mindre grupper. Det utvikles mange varianter, men kjernen er over alt den gode gamle samtalen. I samtalen rundt bålet, ved måltidet, på åkeren, i fabrikkenes pauserom, langs veien under en rolig vandring eller hvor samtaler ellers utspiller seg – der bidrar alle etter evne og erfaring til felles forståelse og trivsel. Vi lytter for å forstå hvordan de andre tenker. Slike samtaler må i første rekke skje i form av fysiske møter mellom mennesker.

Gjennom fysiske møter legger vi mening og forståelse inn i samtalen også med kroppsspråk og flersanselig fortolkning, men derfra kan samtalen videreføres ut i digitale medier/Internett etc. Utviklingen av sosiale medier er viktige supplerende samtalearenaer. Se avsnitt 1.8.1.

1.7 Dialog

Dialog er ikke det samme som debatt eller diskusjon – det er nærmest det motsatte. I kommunikasjon basert på debattens logikk prøver man ofte å sette fast motstanderen på bakgrunn av en forhåndsdefinert posisjon. Debattarenaen er full av kampmetaforer; forpostfektinger, motstander, fraksjon, utbrytergruppe, etc. I dialogen møtes man uten fast posisjon med åpenhet for hva man kommer til å mene ved dialogens utgang. I nye deltakende dialogdemokratiske modeller samles man mest typisk i grupper på 3 – 8 personer hvor man legger til rette for en form for medvirkning hvor posisjon, rang og partitilhørighet tones ned. Deltakerne er individer med ulik kompetanse og interesser. Ulikhet er en styrke, og ulikhetene bringes sammen med et genuint ønske om å finne ut av hva det er mulig å komme frem til, når alle gir det beste de har av innsikt, erfaringer og ideer om det aktuelle tema.

Kjernen i prosessen er altså gruppesamtaler der alle stiller likt. Her gjelder det å unngå debatter og diskusjoner med fastlåste posisjoner og i stedet tilstrebe en konstruktiv dialog der målet er å komme frem til noe gruppen kan samles om. Gruppearbeidet foregår i ett stort rom - ”kafeteriaen” – og gruppesamtalene veksler med oppmerksomhet i plenum der ulike inspirasjonsforedrag kan stimulere prosessen og hvor man mellom plenumsøktene arbeider vekselvis individuelt og i grupper med assosiasjoner og ideer. Poenget er ikke å bli enige om alt, men å finne frem til noe som kan være verdifullt å arbeide videre med.

1.8 Organisering og rekruttering

I alt utviklingsarbeid, så vel som i innovasjons- og kunnskapsprosesser, er de institusjonelle rammebetingelsene og aktørsammensetningen viktige betingelsene for å lykkes. For at en deltakerbasert og framtidsorientert kunnskapsprosess skal kunne munne ut i gode beslutninger og klok handling, er det ikke nok å få "ideene opp", det må også finnes noen som er i stand til å "ta dem ned". Enkelt sagt er dette logikken i medvirkningsbaserte utviklings- og innovasjonsprosesser hvor det er viktig å ha med representanter for kunnskapsmiljøer, "idé-generatorer", brukermiljøer og beslutningstakere som skal "eie" gjennomføringen av strategier i etterkant. Ideelt sett burde deltakende framtidsprosesser være organisert som åpne folkemøter, organisert etter kafébordprinsippet hvor samtalene først førers i mindre grupper før de oppsummeres og deles i plenum. Hensynet til praktisk gjennomføring fører imidlertid til at denne formen sjeldent velges. Det store formatet skaper ofte også en skjevhet i deltakerbildet ved at personer som liker de store anledningene står fram som aktive, mens personer med litt mer beskjedne personlighetstrekk, avstår fra å delta. Allmøter vil dermed framelske noe av det samme aktørbildet som de formelle arenaene, som det var ment å supplere.

Et særlig forhold, i tillegg til bred deltakelse og flerfaglighet som man må være oppmerksom på i rekruttering av deltakere er å styre unna kverulantene. Hensynet til dialog/samtale må være et ufravikelig prinsipp i slike prosjekter. Dersom man ender i polemisk debatt eller ukonstruktivt prinsipprytteri, nulles effekten av arbeidet raskt ut. Man ender i stedet ut med å repetere fastlåste posisjoner som man ellers ofte kjenner fra kommunestyre og andre etablerte, formelle fora.

De organisatoriske kvalitetene for et foresightprosjekt handler om å ivareta så stor grad av samspill, dialog og dynamikk som mulig, gjennom hele prosessen. Formelle arenaer og stivbente strukturer må unngås. Profesjonelle fasilitatorer, romslige tidsrammer, humør og energi, er sentrale suksesskriterier.

Rekrutteringen til Kragerø kommunes foresightprosjekt ble gjennomført av kommunens rådmann, kommentert og godkjent av Formannskapet i F-sak 85/09.

43 personer ble rekruttert med en bakgrunn som varierte fra næringsliv, kulturliv, vellag, politikk og offentlig administrasjon. Det viste seg vanskelig å rekruttere ungdom. Det lykkes etter hvert å få med to representanter for ungdomsgenerasjonen - begge var gutter. Rekrutteringen hadde i utgangspunktet en svak overvekt av deltakere med bakgrunn fra offentlig sektor. Denne skjevheten ble noe forsterket underveis da det viste seg at det var et større frafall hos representantene fra privat sektor enn fra offentlig sektor ved oppmøte til samlingene.

Etablering av en egen Facebookside for prosjektet ble gjort for å gjøre prosjektet mest mulig transparent også for deltakere utenfor den rekrutterte gruppen. Se eget avsnitt nedenfor.

Opprinnelig la vi opp til at deltakerne skulle deles i fire mer eller mindre faste arbeidsgrupper. Dette organiseringsprinsippet fravek vi allerede i samling to, da vi så at frammøte var variabelt og at vi ville oppnå mer læring på tvers mellom deltakerne ved å la dem rotere i varierende gruppesammensetninger.

Prosjekteier og leder av prosjektet var Kragerø kommunes rådmann. En administrativ arbeidsgruppe ble nedsatt for å ivareta dialogen mellom prosjekteier og TF. Gruppa skulle også kunne assistere TF i praktisk tilrettelegging, bestilling av lokaler etc. Gruppa besto foruten av rådmann Ole Magnus Stensrud, av bygningssjef Arnt Rugseth, arealplanlegger Solfrid Klodvik og rådgiver Stig Atle Kjellevold. Sistnevnte fungerte som teknisk tilrettelegger, deltakerkontakt og kommunens kontakt med TF.

Prosjektet ble fra TF sin side ledet av Lars Ueland Kobro. Med seg hadde han Per Ingvar Haukeland, også fra TF, og på to av samlingene ble Hege Voll Midgaard fra firmaet Moverme brukt som praktisk tilrettelegger.

1.8.1 Internett og sosiale medier

Det ble i planleggingen av prosjektet besluttet å gi det en så åpen profil som mulig. Som kompenserende tiltak for at prosjektet ikke ble gjennomført i form av åpne folkemøter, ble det etablert en egen temaside på Facebook. Her ble det gitt anledning til åpent å starte og føre diskusjoner, se bilder og følge prosessen fortløpende. Parallelt ble det etablert en temaside på www.telemarksforsking/kragerø hvor alle dokumenter, foredrag etc fra verkstedene ble lagt ut nedlastbare og hvor prosessen ble kommentert fortløpende. Facebooksiden ble brukt noe i begynnelsen, først og fremst fra prosjekteierne og noe fra lokale personer som ytret seg kritisk til språket i bakgrunnsdokumentene og til eksklusiviteten i rekrutteringen. Prosjektdeltakerne produserte til sammen bare et fåtall innlegg på sidene underveis i prosjektet. Disse få kommentarene opplevde vi fra prosjektledelsen imidlertid som svært verdifulle, og en spesifikk kommentar om at kysten var i ferd med å bli litt borte i scenariene, førte til at vi innarbeidet egne avsnitt om dette i alle framtidsbildene.

Temasiden på TFs hjemmesider vet vi ikke eksakt hvor mye har vært brukt. Uansett tror vi det er verdifullt for lokalsamfunnsprosjekter å ha en åpen digital dør mot omgivelsene. Det legges, slik vi forstår det, opp til at denne sluttrapporten skal være nedlastbar fra Kragerø kommunes sider.

2. Forestillinger om framtiden

Kragerøs fremtid er ingen forutbestemt enhet, noe som bare kommer, men en fremtid som vi som bor her og virker her har stor mulighet til å påvirke selv.

Tone Størseth, ansvarlig redaktør og daglig leder i KV og deltaker i prosjektet, kronikk, 12.3.10

Hvor ofte har vi ikke tenkt hvor fint det ville vært å kunne besøke framtiden, da ville vi kanskje forstått vår egen tid bedre – etter å ha fått den litt på avstand?

"Livet leves framlengs, men det forstås baklengs" (Søren Kierkegaard). En måte å bryte den "Kierkegaardske forbannelse" er å forsøke å leve seg inn i framtida. Gjennom kombinasjoner av kunnskap og kreativitet, kan man utvikle fortellinger og annen dramatisering av framtiden.

2.1 Fortellingenes fortrylling

Fortellinger er en viktig ressurs for å utvikle kunnskap. Slik har det alltid vært. Fortellinger ved bålet, rundt bordet, på arbeidsplassen og i vennegjengen har alltid brakt viktig kunnskap videre fra person til person og fra generasjon til generasjon. I dagliglivet er historiefortelleren ofte midtpunktet i sosiale sammenhenger. Gjennom fortellinger formidler vi våre opplevelser fra arbeid, inntrykk av andre mennesker, oppgaver vi har utført eller skal utføre, drømmer vi har eller mål vi har satt oss. Historier er bindemiddel i organisasjoner og samfunn – men sjeldent i strategi-

prosesser. [1] Der har det vært regnearkene, analysene og prognosene som har rådet grunnen. Verden deles opp og legges under lupen. En hovedutfordring i strategisk arbeid er imidlertid å få samfunnets ulike elementer til å spille sammen. Dette gjelder ikke minst i de utfordringene som Kragerø står overfor i utviklingen av sin kyst og sentrumsstruktur.

En vanlig – om enn ikke enerådende – teknikk i foresightarbeid er å utvikle scenarier. Scenarier er fortellinger fra framtiden. Bruk av scenarieteknikker skaper "tankestrekk" som strategiske prosesser ofte behøver.

2.2 Hva er scenarier?

Scenarier er *ikke* ønskede framtidsbilder. Scenarier skal tvert om åpne øyene for hendelser som er annerledes og uvante og som ikke nødvendigvis er ønskelige. Det gjør oss oppmerksomme og skjerpet. Scenarier viser oss at framtida ikke er gitt, men at den rommer flere muligheter. Derfor snakker vi i scenariprosjekter ofte om *framtider*, i flertall.

Scenarier kan ha ulik grad av *relevans* og *sannsynlighet*. Felles for dem er at de stimulerer oss til å tenke kreativt og strategisk på en gang. Ved å se ulike mulige utgaver av framtiden kan vi lære av den. Vi kan leve oss inn i den og se oss tilbake mot vår egen tid og våre egne beslutninger fra ulike perspektiver, og spørre oss selv. -Hvordan havnet vi i denne framtida? – Hva gjorde vi, og hva gjorde andre langs veien fra 2010 og fram til nå i 2025? Burde vi gjort noe annerledes? - La oss i så fall gjøre det, mens det ennå er tid.

Scenariene gir oss anledning til å se spor av framtida, før den rammer oss. Hvert av scenariene vi utvikler har noen særegne karaktertrekk. Når vi ser typiske uttrykk for disse karaktertekkene rundt oss, i nyhetsmeldinger eller i vårt praktiske liv, kan vi lettere forstå relevansen av dem for vår egen framtid. Den som ser mest i sladre-

[1] Se Fortellingenes fortrylling, 2001. Morten Hatling (red) Sintef og Fortuna Forlag.

speilet, vil ikke oppdage kritiske forandringer før de er rett foran en. Da kan det være for seint å omstille seg.

Scenarier skal utvikles gjennom dialog, ikke på et skrivebord. På den måten skapes refleksjon, forankring og motivasjon. Å forme et lokalsamfunn handler både om å tilpasse seg omgivelsene, og å tilpasse omgivelsene til eget lokalsamfunns interesser. Den som ikke har skapelsesambisjoner for eget lokalsamfunn, blir i stedet skapt i andres bilde.

2.3 Kort om arbeidsmåten

Nedenstående scenarier er utviklet gjennom dialog, kreativt gruppearbeid og faglige innspill i "Framtidsverksted 2" på Lyngørporten Resort, 23. og 24.11. av deltakerne i ***Kragerøkystens Framtid***. Arbeidet har fulgt en arbeidsmetodikk som Telemarksforsking benytter i slike prosesser, kjent fra en rekke tidligere scenarieprosjekter. [2] Lars Ueland Kobro og Per Ingvar Haukeland fra Telemarksforsking har sortert, dramatisert og skrevet ut teksten på bakgrunn av ovennevnte innspill. Innspillene er gitt i form av selvklebende lapper, håndskrevne notater og flipover-ark. Metodikken for dette arbeidet baserer seg på teorier knyttet til læring i nettverk , kreativt strategiarbeid, generell veiledningsmetodikk og pedagogisk teori, hvor det legges større vekt på å frigjøre tanker enn disiplinerende former (Sutton 2001, Amabile 2000, Langslet 2002, Samhällsentreprenörskap 2009) Svært forenklet beskrevet, bygger metodikken på to grep: Det ene handler om å regissere en prosess hvor deltakerne arbeider med å åpne for ideer og lande ideer i separate tidsbolker, og fremfor alt være i samme fase, samtidig. Det andre grepet handler om å spille bevisst på tre "tankeformater", først individuell refleksjon, deretter felles assosiasjon i mindre grupper og så samtale i plenum. Som et trekkspill trekker vi disse formatene ut og inn i kombinasjoner med åpne- og landefaser, og på den måten skapes et kreativt og konstruktivt klima hvor tanker normalt ikke setter seg fast i fortidige spor.

[2] Se bl.a. "Lær av fremtiden, Norske organisasjoners erfaringer med scenariebasert strategi" Per Espen Stoknes og Frede Hermansen (red), Gyldendal, 2004.

Metoden skaper et stort volum av ideer og assosiasjoner. Alle disse ideene er råstoff for scenariebygging og strategiske implikasjoner. Denne rapporten gjengir derfor ikke hele dette volumet. Rapporten er en dokumentasjon av hva som kom ut av de mange arbeidsøktene, ikke en logg over prosessen.

2.4 Fire framtidsverksteder

Foresightprosessen for Kragerø var organisert i form av fire framtidsverksteder. Verkstedsmetaforen brukes for å markere at det skal *arbeides*, og at det skal *lages* noe. Det er erfaringsmessig viktig å markere at prosjektet ikke er et antall seminarer eller et debattforum. Prosjektet stiller deltakerne overfor høye krav om å yte.

Verksted 1: 26. oktober kl. 18.00 – 21.00, Gromstad Båtservice, Kragerø Næringspark i Sannidal

Innføring i arbeidsmetodikk, kunnskap om trender, "framtidsforskning", markering av prosjektfokus. Skape motivasjon og kalibrere forventninger. Inspirasjonsforedrag av Stig Hjerkinn fra Stig og Stein Idelaboratorium.

Verksted 2: 23. 11. kl. 12.00 – 24.11. kl. 16.00, Resort Lyngørporten, Gjeving.

Identifisere og sortere drivkrefter og tunge trender. Lage de første skissene til framtidsbilder. Idé Grand Prix. Faglige foredrag fra Husbanken, Beck og Beyer arkitekter, Mimir AS og Telemarksforsking

Verksted 3: 14. januar 2010 kl. 09.00 – 16.00, Kragerø bedehus.

Arbeide med konkretisering. Erfaringsmateriell fra andre steder, best praksis.

Konkretisering og levendegjøring av framtidsbildene.

Verksted 4: 4.3. kl. 12.00 – 5.3. kl. 12.00, Resort Lyngørporten, Gjeving.

Speakers corner, utfordringer for Kragerø, sett innenfra. Diskusjon av videre kunnskapsbehov og strategiske implikasjoner for Kragerø. Drøfte oppfølging.

3. Fire scenarier

3.1 Noen grunnleggende forutsetninger

De fire scenariene vi presenterer nedenfor, er utviklet av deltakerne i Kragerø på bakgrunn av trender og drivkrefter som de delvis ble presentert for og delvis identifiserte selv i første verksted. Trender er tendenser i nåtida som vil mest sannsynlig gjøre seg gjeldende også i framtida. En trend kan være økt vekt på spektakulær arkitektur, en annen kan være at hytte- og båteiere ønsker å leve et enkelt liv. Drivkrefter er sterkere enn trender. Drivkrefter er underliggende påvirkningsfaktorer som vil skape trender og påvirke framtiden. Noen drivkrefter er sikre, som at det vil bli flere folk i verden - mens noen er mer usikre, som for eksempel en betydelig økning i havnivået. - I tillegg til å dele drivkrefter i *sikre* og *mindre sikre*, deler vi dem også inn i *relevante* og *mindre relevante*. Sterk kunnskapsvekst i den asiatiske befolkning, kan med første øyekast se ut som en sikker, men lite relevant drivkraft for Kragerøs framtid. Men som vi vil se i særlig ett av scenariene nedenfor, er det ikke alltid like lett å avgjøre om en drivkraft er relevant eller ikke. Ofte er vi litt for preget av bakoverskuende resonnementer. Det som var uvanlig tidligere, kan bli vanlig i framtiden – og omvendt.

3.2 Drivkrefter

Scenarieskissene som ble utviklet av deltakerne på framtidsverksted 1 og 2, baserer seg på flere temmelig sikre og relevante drivkrefter. Disse ble identifisert og gruppert i noen hovedstrømninger. Alle disse hovedstrømningene vil påvirke Kragerøsamfunnets framtid. Dette er:

- **Fragmenterte, krevende og friere forbrukere**

Vi vil i framtiden se et stadig mer fragmentert forbruker- og publikumsbilde. Klassiske familiemønstre, med konsekvenser for familiestørrelse og aldersfordeling, (må alle hytter ha ett foreldresoverom og to barnerom?) utfordres av nye mønstre – eller mangel på mønstre. Det blir også vanskelig å segmentere markedet i klare forbrukergrupper etter deres interesser. Folk blir stadig mer opplyste og orienterte. De

sammenlikner aktivt kvalitet og leveranse. Framtidens forbrukere og publikum er vokst opp med stor valgfrihet, og er ubundet av tidligere valg. De "shopper" bostedspreferanse, reisemål, interesser og forbrukervarer med lav lojalitet og høy endringstakt. I reiselivet ser man at kunder som besøker et museum på formiddagen kan sitte på go-go-bar på kvelden, de spiser gourmetmat en dag og fastfood den neste. Kundene lar seg ikke segmentere i tydelige grupper lenger. Vi vil se nye kunder i markedet. 2. og 3. generasjons innvandrere vil representere nye trender, kvinnene vil bli en stadig sterkere forbrukergruppe, også utenfor det klassiske kvinneforbruket (dersom det finnes). Befolkningen vil oppføre seg som kunder i stadig flere roller, også overfor offentlig forvaltning. Og de vil ha raskt svar. Den tålmodige kunden med lua i hånda tilhører fordums tid.

- **Miljøkrav fra flere hold, i alle ledd**

Det vil bli stadig sterkere fokus på klimautfordringer, energispørsmål, utslipp og avfallshåndtering. Strengere krav vil komme fra både publikum og regulerende myndigheter. Det vil bli mer innslag av etiske dimensjoner i forbrukernes valg og vaner og vi vil få flere offentlige reguleringer knyttet til miljøkrav. Tyngdepunktet for regulerende myndigheter vil sannsynligvis forskyve seg fra nasjonalstaten til felleseuropeiske bestemmelser og organer. Det vil bety at enkeltkommuners selvråderett over egne ressurser ikke vil øke, men snarere avta. Fart, støy, utslipp, gjenbruk – på mange områder vil tydelige krav fra forbrukere og myndigheter endre livet i en kystkommune.

- **Globalisering**

Internasjonale trender vil slå inn på alle plan; kunnskap, kapital, informasjon, kultur, helse og forbruk. Vi lever etter hvert i en "global village" hvor nettverk og relasjoner erstatter sentralene og lagrene. Nasjonale markeder, nasjonale nettverk, eierskap og nasjonale bestemmelser vil få stadig mindre relevans. I steden vil internasjonale trender, begivenheter på verdensscenen og hendelser langt utenfor Kragerøs kontroll, påvirke livet i kommunen. Kort responstid og evne til å utnytte endringer i de store strukturene til egen fordel vil bli en suksessresept.

Dette er drivkrefter som vi tror det er klokt å tilpasse seg, uansett hvilken retning verden ellers beveger seg i. En rekke andre drivkrefter er på den annen side mer

usikre. Relevante, men usikre forutsetninger for utviklingen må vi være ekstra observante i forhold til. Slike faktorer vil prege kommunen, men vi vet ikke *hvordan*. Det er dette materialet vi bruker når vi utformer scenarier.

Relevante, men usikre forutsetninger for utviklingen av Kragerøsamfunnet, bruker vi til å forme et såkalt *scenariekryss*. Krysset skapes av to usikkerhetsakser. Den ene stiller spørsmålet: Vil utviklingen av det norske samfunnet – eller i alle fall den delen av det som påvirker Kragerø sterkest, hovedsakelig være preget av *vekst*, eller *resesjon*? Det andre spørsmålet som danner en akse for våre framtidsbilder er om Kragerøsamfunnet for sin egen del vil bygge videre langs den utviklingslinjen vi har sett i kommunen de siste 20-30 år, nemlig å legge stein på stein - *business as usual*? – Eller vil kommunen abdisere i en slags la-det-hende-det-som-hender-innstilling? - *Que Sera, sera - det som skjer, det skjer….*

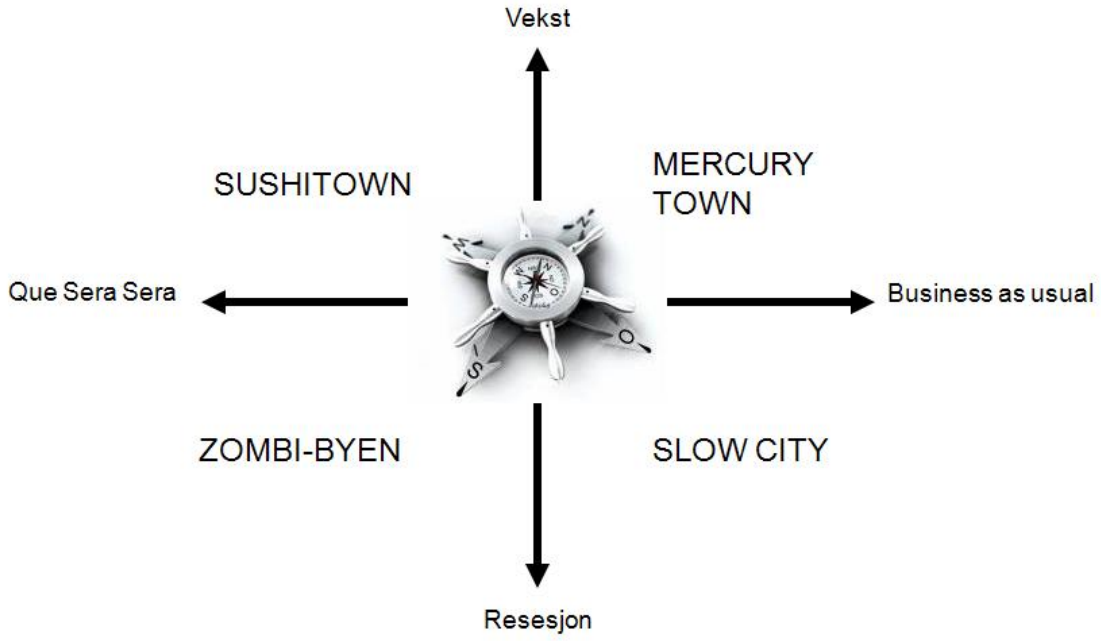

3.3 En tredje vei

Det er naturligvis *en tredje vei* hvor kommunen verken bygger videre langs en business as usual strategi, eller henfaller til en passiv Que sera sera-resignasjon. *Det er*

en mulighet for at kommunen aktivt velger en hittil ukjent, ny strategi. En rekke byer har etter en mer eller mindre forberedt "avvikling" av deres industrielle epoke, foretatt *vesentlige kursendringer/nyorienteringer*. Drammen, Larvik, Fredrikstad og Risør er eksempler på dette. Går vi til andre land, finner vi enda flere, og enda mer markante eksempler. *Ny strategisk retning henger sammen med en ny visjon* [3]. En "tredje vei" med utvikling av en ny visjon for Kragerø, ligger ikke til scenariene og ta opp i seg. En dialog om dette, og i tilfelle hva en slik visjon for utviklingen av Kragerøkysten kan være, er imidlertid en naturlig *videreføring* av scenariene.

La oss derfor se litt nærmere på hvor det er *mulig* for Kragerø å ende, enten ved å flikke videre på utviklingen, eller å passivt la seg føre med – og bruke dette for å starte arbeidet å fastslå hvor kommunen *ønsker* å ende.

[3] En visjon er egentlig et syn, eller et bilde av noe utenom det naturlige som man kan ta og føle på. Scenarier er også bilder og danner derfor naturlige utgangspunkt for etterfølgende visjoner.

3.4 Mercury Town

Mercury Town er et business as usual scenarie i en framtid preget av vekst. Utviklingen fram mot 2025 har fortsatt med akselererende tempo i samme retning som vi så i 2010. Det er masse biler og båter i Kragerø. Det er foreløpig full fart, så lenge det går.

Ny motor- og drivstoffteknologi sørger for at dette ikke representerer noen akutt forurensningsfare, men det tar plass, og det er ikke lydløst!

Myke trafikkanter, stillhet og ro, har måtte vike plassen for motorisert ferdsel, og folk i farta!

Banktjenester, skatt, helse, mye handel og nesten alle offentlige servicetjenester løses over nett. Byen er tømt for mange funksjoner. Kapitalvaresalget har ikke på samme måte som detaljomsetning, blitt ført over på nett- og postløsninger. Kapitalvaresalg i butikk har etablert seg ved Sannidal og E-18, og enda lengre unna. I det gamle sentrum er det temmelig dødt, hvis en ser bort fra trafikken. En rekke moderne bygninger har gradvis endret byens karakter. Kontorer og boliger dominerer bygningsmiljøet med sine glatte, kjølige fasader.

Det er moro for de unge - og det er vi til gjengjeld lenge. Biologisk og medisinsk innovasjon har brakt oss langt. Vi lever lenger og er unge i kropp og sinn til langt opp i 80-årene. Riktignok jobber mange av oss til fylte 70, men mange gir seg også tidligere. Arbeidslivet er preget av stor fleksibilitet. Hardt arbeid og mye fritid veves inn i hverandre gjennom individuelle valg. Industrisamfunnets tidsstruktur er for lengst blitt historie. Ordningen med fellesferie virker latterlig på de fleste som

hører om det i dag. Helger og hverdager, arbeid og fritid flyter i en tidsstrøm hvor de fleste er opptatt av å leve en lang rad perfekte øyeblikk.

Det er først og fremst fokus på sommeren i Kragerø. Den er blitt mindre stabil værmessig, men utstyr og sommerboliger er blitt stadig bedre, så vi greier oss. På samme måte som store skarer av ski og brettkjørere drar til fjells om vinteren når de får varsel om puddersnø, blir det den reneste okkupasjonen av tilreisende i Kragerø, straks det varsles om to dager sol og varme. Da kommer de kjørende til vanns og til lands – og i luften med. Det er stort sett nordmenn som fyller viker og svaberg, veier og gater i Kragerø. Men du skal helst eie din egen brygge, båt og bolig – det er kamp om plassene, prisene er høye og tilrettelegging for allmennheten er det så som så med.

Verdiskapningen skjer hovedsakelig i byggebransjen, og "bryggebransjen" dvs. handel, servering og underholdningstilbud nær sjøen. Noen gjør det også bra innenfor båtopplag, leasing og personlig service, men noen stor næringsvirksomhet er det ikke.

Det er svak vekst i befolkningen, mest blant 40+. Elevtallet i skolen synker. Det er kun sommerboliger på øyene. Ett nytt maritimt handelssentrum er vokst fram som avlasting for "gamlebyen", men der er det vinterstengt (bilde).

Den nærmeste videregående skolen er i Porsgrunn.

En fortelling fra Mercury Town

Chandrè og Ida Sofie står ved sin nye iWall og blar i dagens post. Tilbudet fra Jomfrulands-sensoriet ser fristende ut. Det er meldt fire dager med stabilt høytrykk og tilbudet om gourmetsafari i Kragerøskjærgården tiltaler det unge paret. Over hele veggen brer det seg ut videoklipp og stillbilder, mens vertskapet guider paret rundt i veggopplevelsene. De kan velge mellom pickup-point i Larvik, Langesund eller Risør, og hvis de bestemmer seg i løpet av 60 minutter, får de den eksklusive "Friend-standarden" for samme pris som ordinær "Guest". De klikker inn et vennepar, og deler iWall applikasjonene med dem. De blir like begeistret og sammen bestemmer de fire seg for å dra fire dager til Kragerø. Deep Sea fishing, Ocean raf-

ting og South African Wine and Cuisine lar seg greit kombinere med arbeid som de alle fire tar med.

KYSTEN OG ØYENE

Kysten er blitt en fornøyelsessone. Øyene i kommunen befolkes av en toboligbefolkning. Etter endring av skattesystemet for få år siden, tilfaller noe av skatteinntektene fra folk med "andrebolig" nå også denne boligens vertskapskommune. Men dette har også gitt "toerbefolkningen" rettigheter – først og fremst stemmerett. Etter at folk fra valget 2019 selv kunne velge i hvilken av sine boligkommuner de ville avgi lokal stemme, fikk vi i flere norske kommuner "ferielister", dvs. politiske partier/lister satt sammen av en "feriebefolkning", så også i Kragerø. Dette har ført til at kyst og skjærgårdsressurser i Kragerø forvaltes som rene fornøyelsesressurser. Det hinder ikke et strengt miljøregime. Fornøyelsesbefolkningen vil ha det rent og pent rundt seg, men helst ikke for mange fremmede. Privatiseringen er derfor tydelig og tilgjengeligheten til ressursene for folk uten bolig – enten det er førstebolig, eller annenbolig – er dårlig.

Se opp for Mercery Town!

Nedenstående punkter er i gruppearbeid på verksted 2, identifisert som overflatebevegelser i Mercury Town:

- Kragerø har ikke maktet å samle seg om en tydelig visjon for sin utvikling.
- Kortsiktig planlegging og pragmatiske beslutninger der og da, preger politikken
- Oppheving av boplikten, konsesjoner og svake Rikspolitiske retningslinjer åpnet opp for ovenstående punkter

- Verdien og mulighetene av å ha en levende skjærgård og tydelig kystidentitet ble oversett
- Skjærgården ble privatisert – litt, etter litt, etter litt, etter litt…
- Store eksterne aktører fikk stor makt
- Seniorer kom i flertall. Skoler ble lagt ned og barnefamilier søkte seg til andre kommuner
- Miljøproblematikken ble ignorert eller bagatellisert
- Hytteeiere fikk status som stemmeberettigede, startet sitt eget parti og sitter nå og styrer Kragerøs utvikling
- Båthoteller og husbåter blir vanlig – vannspeilet privatiseres
- Bolighus i sentrum blir hotell-leiligheter, kjøpt opp og leid ut av store private aktører
- Hele Jomfruland blir en golfbane eller disponert for annen fornøyelse
- Den offentlige velferdsmodellen utfordres, det åpnes for en lang rekke nye løsninger, Kragerø får en posisjon i dette markedet, men utenbys og utenlandske aktører utnytter den
- Helsehotell, alternativsykehus, rhab, el.l. på Stabbestad
- Middelhavet har mistet sjarmen, ”The Nordic Life” er in.
- Kommunen gikk konkurs, privatkapitalen reddet byen – (utenlandsk) kapital styrer byen
- Kommunesammenslåing i Grenland, Kragerø ble ”ofret” som Grenlandskommunens skjærgårdsutmark og fornøyelsessone – bolig- og næringsutvikling ble prioritert i andre ”soner”

3.5 Zombibyen

Kragerø har falt av i utviklingen. Det er resesjon i storsamfunnet og Kragerø har ikke hatt mot, kraft, vilje, eller enighet nok til å ta grep.

I denne tøffe situasjonen som konjunkturnedgangen har representert, har noen byer og regioner hatt en sterk positiv utvikling, mens andre har falt akterut. Den norske likehetsmodellen er blott et minne. Dessverre har ikke Kragerø funnet noen egen posisjon i dette bildet. Det slår uheldig ut.

Kragerø er blitt et sted hvor eldre mennesker sitter på bygga og mimrer – og sutrer. Ungdommen er reist til arbeid og studier andre steder. Zombier er levende døde – det er slik Kragerø er blitt. Et lokalsamfunn som bare lever tilsynelatende. Noen små forretninger og mindre håndverksbedrifter holder riktignok på – og er lykkelig med det. Om sommeren er det fortsatt aktivitet, men "sommersamfunnet" har på mange måter utviklet seg på egen hånd uten at dette har kommet lokalsamfunnet særlig til nytte.

Boplikten ble forlatt etter flere års debatt. På det tidspunktet var den så uthulet av unntaksbestemmelser og den hadde så svak nasjonal politisk støtte at den var overmoden for skraphaugen. Det bor nå sommergjester på alle øyer og i mange av leilighetene og småhusene i Kragerø sentrum. Merkelig nok ser det ut til at feriegjestene er minst like flinke til å ta vare på det gamle skipperhuspreget i gatebildet, som det Kragerøs befolkning har vært. Kanskje er det bare for å skape den rette "stemningen", men likevel: Det ser trivelig ut.

Men det er dødt. Manglende skatteinntekter og nasjonal utsulting av små kommuner, har redusert tjenestetilbudet til et minimum. Småbarnsfamiliene velger andre bosteder og her er verken kompetansearbeidsplasser eller studietilbud. Resultatet er blitt en aldrende befolkning som stort sett krever mer enn de gir.

Det er bare én barne- og ungdomsskole i kommunen. Den har 450 elever.

En fortelling fra Zombibyen 2025

Rektor Hans Einar Hansen på Kragerø barne- og ungdomsskole sitter og klør seg i skjegget. Foresatte til 8. klasse skulle ha meldt inn arbeidsoppgaver som elevene kunne ha i "livsnær læring" i neste uke. Bare tre arbeidsoppgaver er foreløpig meldt inn. – Så ille har det ikke vært tidligere, tenker han. Han får en idé, søker raskt gjennom kontaktlista på skjermen og finner det han leter etter. – Hei Oddmund! Skal ikke blåskjellanlegget deres ved Skåtøy høstes neste uke? Jeg har 30 elever som jeg veldig gjerne skulle ha satt i arbeid - det er vel ikke sjanse for at du kan ta noen? – Dessverre, Hans Einar. Skåtøy Maritime er nettopp kjøpt av et Møre-selskap og de vil ikke høste skjellene. Mye tyder på at de bare vil ha oss ut av markedet. Beklager Hans Einar! - Ja, ja – så sparte jeg de transportkostnadene, tenker rektoren. Vi får heller få faren til Kasper, som jobber på det nye ilandføringsanlegget for gass i Øksnes i Vesterålen til å komme og fortelle litt fra jobben sin, han er hjemme i neste uker har han sagt.

KYSTEN OG ØYENE

Kysten i Kragerø er den mest vitale delen av kommunen. Det som før var "badegjester" er nå helårsgjester. De har tatt eiendommene sine i bruk på en mye mer aktiv måte enn tidligere. Milde vintre kombinert med mer vind og regn har ført til at det er gjort investeringer. De tidligere så enkle hyttene er nå robuste helårsboliger. Denne helårstrafikken skaper likevel ikke noe særlige verdier for

Kragerøsamfunnet. ”Feriefolket” kommer i sine store hydrogendrevne hurtiggående båter, de har det meste av forbruksartikler og mat med seg, og de involverer seg svært lite i Kragerøs ve og vel.

Se opp for Zombibyen!

Nedenstående punkter er i gruppearbeid på verksted 2, identifisert som overflatebevegelser i Zombibyen:

- Manglende utdanningstilbud etter ungdomsskolen
- Ingen boliger for unge etablerere, for dyrt
- Dårlig kollektivtilbud til regionen rundt Kragerø – byen ”isoleres” samferdselsmessig
- Manglende kulturtilbud for yngre mennesker. Lavt publikumsbesøk og lite deltakelse fører til at det blir tungt å drive, med nedleggelser som konsekvens – en ond sirkel
- Grunnleggende skepsis til endring, alt skal være ved det gamle – en romantisk forestilling om Kragerø, hindrer utvikling.
- Næringslivet fornyet seg ikke, flikket på gamle løsninger i stedet for å søke endring og innovasjon
- Det lykkes ikke Kragerø å skape kunnskapsbaserte arbeidsplasser når kunnskapsøkonomibølgen kom
- Vedtatte strategiske planer ble ikke fulgt opp i vedtak – lav strategi/planlojalitet; kommuneplan, reiselivsplan, næringspolitisk plattform etc, forble gode intensjoner
- Det reelle Kragerø sentrum er nå i Sannidal/E-18
- Stor uenighet i kommunen, mistenkeliggjøring og skepsis til utviklingsforslag
- Dårlig kommuneøkonomi, når krybben er tom, bites hestene – en utvikling preget av politisk krangel
- Konkurrerende sentrumsforeninger, eiendomsutviklere, kulturaktører etc, fører til en fragmentert utvikling/avvikling
- Nedlagte skoler, en etter en…
- Den lokale kulturen vannes ut, den er ikke lønnsom og har stadig færre ambasadører
- Vi så bare farene, ikke mulighetene
- Politikerne skiftet stadig mål og verdier, kortsiktige løsninger
- Skjærgården ble ”ferdig” nedbygget, ga ingen rom for ny turisme eller annen fornying

- Dårlig samspill mellom småbyens egenproduksjon og innflytteres bidrag og talent. Kragerø ble seg selv nok
- Vi grep ikke sjansen da den var der – utdanningsinstitusjoner, kulturinstitusjoner, statlige arbeidsplasser som var i bevegelse. De havnet andre steder
- Svak kompetanse og feil tilrettelegging for moderne turisme. Gammeldags syn på at turisme er private hytter
- KVS legges ned
- Ungdommen overser Kragerø
- Statlige reguleringer la et lokk på Kragerø, vi greide ikke å finne en vei ut av de blokkeringene som vi opplevde at overordnede myndigheter la på oss
- Slutt på dugnadsånd – alt skal omsettes i krone/euro-verdi
- Manglende interesse og legitimitet for politisk arbeid – krise i det representative demokratiet
- Aksjonsdemokratiet med kortsiktige og snevre interesser, og markedsøkonomien overtar for demokratiet

3.6 Slow City

Stagnasjonen i Norsk økonomi har rammet småsamfunnene sterkt. Men Kragerø har ikke sittet med hendene i faget. Noe dramatisk nyorientering har riktignok ikke funnet sted, men man har besluttet å gjøre mer av noe man har arbeidet med ganske lenge – velvære for kropp og sjel.

Sentraliseringen rundt den sentrale Oslofjorden, pluss de fire-fem største byregionene i Norge har skutt fart. Etter en lang periode med forholdsvis jevn befolkningsstørrelse i Kragerø, stupte kurven bratt utover i 2014 – 20. Men Kragerø har likevel skapt sin framtid – rett nok en nisje, men likevel en tydelig profil. Kragerøs har fokusert på noen få satsingsområder. Kommunestyret vedtok å søke om opptak i Cittaslow-bevegelsen i 2014 og etter et par år med systematisk planlegging og tilpasning, lykkes det kommunen å bli medlem av det ekspanderende internasjonale nettverket i 2016.

Filosofifestivalen "Over Kanten" (navneendring i 2020) er blitt en knutepunktinstitusjon og et internasjonalt trekkplaster. Filosofer, forskere, forfattere og tenkere av mange slag, samles en uke i Kragerø i juni hvert år. Her skapes det overnatting, handel og opplevelser, men dessverre er en uke alt for lite å leve på resten av året.

En rekke ganske offensive miljøvalg er gjort i Kragerø. De mest larmende turistene er borte, nye kontemplative reiselivsprodukter er kommet til. Akupunktursenteret på Stabbestad er Norges største i sitt slag. I det hele tatt er Kragerø på forholdsvis

kort tid blitt kjent for ”lav terskel og høy himmel” med en rekke tilbud innenfor åndelige og filosofiske retninger. Vinterøkofilosofiseminaret er i støpeskjeen, engleskolen, det nye franiskanerklosteret, og flere andre livssynsbaserte etableringer er på kort tid lokalisert til kommunen.

Verdiskapningen er lav. Innlands mobilitet er negativ, men utenlandske livsstilsflyktninger representerer vekstrater. Byen er bilfri. Gatene er opparbeidet med parkmessig standard og det er lagt stor vekt på å fremme miljøvennlig arkitektur.

Det er vanskelig å drive forretningsdrift i byen. Nisjeprodukter handles over nett og kapitalvarer i store sentra utenfor Kragerø. Byen er blitt en by for spesielt interesserte, med en klar profil og stor tydelighet - litt bohemaktig og litt ”alternativ”. Ungene trives i varierende grad i dette bildet. For mange er det for stille, det er ikke så mye å finne på, selv om naturligvis all form for interaktiv datateknologi skaper mange muligheter for aktive ungdommer, selv i en litt søvnig by.

En fortelling fra Slow City i 2025

Det er stor stemning i filosofifestivalens sekretariat. En melding er nettopp bekreftet om at USAs tidligere president Barak Obama (64) kommer til neste års festival. Temaet for festvalen er Yes, we could! - Kan vi lære av erfaringer, eller må framtida forstås ut fra egne forutsetninger? Obamas biografi har skapt debatt, og den debatten er vi glad for å bringe live til Kragerø, sier festivalsjef Christian Våland (32). Det ventes rekordbesøk, med over 20 000 tilreisende. Overnattingen må løses som tidligere, gjennom privatinnkvartering, camping og båt-overnatting. Det kan se ut som om MS Color Viking som er blitt brukt i fire år nå, blir supplert neste år av en enda større båt fra et skotsk rederi som har uttrykt interesse for festivalen.

KYSTEN OG ØYENE

Kystens utvikling har på mange måter stanset opp. På grunn av den generelle økonomiske stagnasjonen, har de familiene som hadde eiendommer og ferieboliger tidligere på 2000-tallet, trukket stigen opp etter seg. De kystressursene som ikke var bygget ut ved overgangen til 2016, er båndlagt/vernet etter europeiske konvensjoner. Europa tar strengt vare på det vesle som er igjen av ubebygd kyst. I langsomt tempo rusler derfor den gammel hytteadelen rundt på sine holmer og murer på sine utepeiser, bygger litt på bryggene sine og frisker opp malingen med "Privat!" skrevet på fjellet ved siden av badetrappen. Den fastboende befolkningen er gradvis redusert. Både Skåtøy og Tåtøy skoler er nedlagt og Levangsheia skole er blitt privatskole, drevet av det internasjonale akupunktursenteret på Stabbestad.

Se opp for Slow City!

Nedenstående punkter er i gruppearbeid på verksted 2, identifisert som overflatebevegelser i Slow City.

- Byen og øyene tiltrekker seg alternativ-tenkende familier fra hele Europa.
- Nytt oljeutslipp nær oss, i Oslofjorden førte til en "vekkelse" for nye radikale miljøvalg
- Bilfritt sentrum - Park & Ride, sykkelbruk
- Kragerø ble utnevnt som en statlig, nasjonal mønsterkommune for kystkultur – penger ble tilført med bindinger
- Sterkt og tydelig omdømmeprosjekt bygget opp en ny identitet – som Drammen gjorde
- Betydelig økning i pendling, vi blir en soveby med en pute i kommunevåpenet
- Høy alder på medlemmene av kommunestyret – den demokratiske diskusjonen foregår andre steder
- Skepsis til digital teknologi – lav teknologisk standard
- En "Amish-by" som har gått bakover i tid, hestekjerrer, gammelt håndverk, selvberging landbruk og fiske m.v. har fått en renessanse
- Kragerøkysten er blitt "Øko-landsby" med flerfamilier og kollektivbruk
- 20 alternativbutikker er åpnet i Kragerø sentrum – nisjekunder valfarter til byen

- Kragerø har nasjonal status som sykkelby – kompromissløs satsing på myke trafikanter gir resultater
- Dyrehold på øyene – attraksjon for folk
- Varmere klima, endret fauna (en skilpaddeart har slått seg ned og yngler på Jomfruland)
- Internasjonal fokus og etterspørsel etter "fristeder" hvor man kan trekke seg tilbake å leve det rolige, sunne, nordiske livet
- Kraftig økning i drivstoffavgifter
- Bondens marked ble en omfattende trend, store mengder nye giftstoffer oppdaget i importvarer
- Det tradisjonelle feriefolket svikter Kragerø – for mye restriksjoner og sviktende omdømme
- Store miljøødeleggelse i verden gir besluttsomme politikere mak – sterkere styring
- Datavirus lammet mye av verdens datatrafikk – en vekker! En motbølge kommer som Kragerø rir på
- Naturalhusholdninger og bytteøkonomi på moten
- Kunstnere søker til Kragerø – og hverandre. Et moderne Skagen
- Moteskapere skaper en næringsklynge i Kragerø – gjenbrukstrend
- En gruppe "woodstock'like" bohemer flytter til Kragerø, skaper "New Woodstock"
- Kragerø blir et internasjonalt kjent retreatsenter – et sted å tenke/filosofere
- Motorbåter med fossilt brennstoff ble forbudt – Da hadde Kragerø har strategien klar

3.7 Sushitown

Bakgrunnsbildet som preger dette litt fremmedartede scenariet er en situasjon hvor Kragerøsamfunnet nærmest har kapitulert. Det har vært vekst og gode tider, men Kragerø har "latt humla surre". Selv om det har vært jevn vekst i samfunnet, så er det fremmede miljøer som har hatt initiativet.

Kragerøsamfunnet har ikke formet sin egen framtid. Initiativtakerne utenfra kan i og for seg være "Oslofolk", tyskere på jakt etter nye reisemål, eller som her – asiatiske kompetansearbeidere. **Poenget er at initiativet er fullstendig overtatt av andre. Den som ikke former sin egen framtid, blir lett et middel i andres framtid.**

Norge er blitt en utkant i verden og Kragerø er en utkant i Norge. Oslo-Göteborg-regionen og Stavanger-Bergen regionen har fått en viss posisjon i det regionaliserte Europa, men Kragerø har likevel trukket et slags vinnerlodd. Et stort asiatisk konsern har praktisk talt kjøpt byen på rot. 1500 bioingeniører med familier, flesteparten fra Kina og Korea har flyttet inn i byen. Eiendomsmarkedet for bruktboliger er borte etter "asiaraidet". I tillegg har KaizenBio® bygget 900 boenheter i CubeHouse ™ arkitektur på Langøy. Kinesisk og engelsk er sidestilte morsmål i grunnskolen. Samfunnet er gjennomregulert, velfungerende, miljømessig i toppklasse - men altså radikalt "asiafisert".

Både det asiatiske- og europeiske kontinentets befolkning liker å bo i byer – de liker å ha det slik som vi nordmenn kaller "trangt". Det er derfor ingen spredt befolkning på øyene i dette scenariet. Folk bor i byen – både i den gamle og den nye byen som har vokst fram i på Litangen.

Asiatiske lærere, hushjelper, sykepleiere og leger m.v. fyller de fleste servicefunksjonene i samfunnet. Den høye helårsaktiviteten har nesten fortrengt den ordinære

sommerferietrafikken som vi husker fra tidligere. Ustabile værforhold har dessuten skapt store problemer for en rekke kystbyer på Sørlandet og ellers på Østlandet. "Asiasyken" som utviklingen i Kragerø først ble kalt på folkemunne, ser derfor ut til å være en slags redningsplanke for Kragerøsamfunnets egen manglende evne til å skape sin egen framtid. - En bakside av medaljen er rasisme. En rekke stygge utslag av fremmedfrykt har kommet til overflaten. Disse kreftene ser imidlertid ut til å bli ganske marginale fordi asiatene er så mange, og fordi de delvis har vist seg ganske effektive i å slå ned slik adferd med en ganske brutal justis.

En fortelling fra Sushitown 2025

Fire dager før kommunestyremøtet varsler iBboxen til Jørn Halvorsen at sakspapirene er tilgjengelig. Han trekker de elektroniske 3D-presentasjonene ut på bordet og tar et raskt overblikk. Enda flere utbyggingsplaner! Kineserne vil bygge høyhus på Skrubben. Prospektet profileres med at leilighetene vil få samme utsikt som Edvard Munch hadde da han gjorde skissene til "Solen". Halvorsen synes det ser hårreisende ut. 15 etasjer og 48 meter høyt! Han kontakter sin nye unge venn og partikollega i "Kragerøpartiet". - Siren Okkenhaug svarer straks på anropet fra iBoxen. De ser i fellesskap på saken og diskuterer strategier for å forhindre planene. De blir enige om at Siren skal kontakte ordfører Hu Ming, siden hun har de beste kontaktene inn mot det asiatiske miljøet. Halvorsen kontakter de europeiske vernemyndighetene i Firenze. Men tiden er knapp og utsiktene dårlige. Som minoritetsparti med svak folkelig støtte blir Kragerøpartiets protester ofte bare slag i luften.

KYSTEN OG ØYENE

Folk utenfor Kragerø har i alminnelighet mistet interessen for Kragerøskjærgården. Noen unntak skaper ganske grelle eksempler. Store kystpalasser har reist seg på tufter av gamle sommerboliger enkelte steder. Utviklingen av fritidsbebyggelsen i Kragerø kan best beskrives som å ha gått fra mange små, til noen få store. Samlet antall kvadratmeter bygningsmasse har dermed holdt seg temmelig konstant, men ressursen er samlet på noen få hender.

Asiaterne bruker kysten på en helt annen måte enn vi var vant med. De elsker å fiske, selv om det ikke er så mye fisk å få. For å bøte på dette drives et utstrakt kultiveringsarbeid, utsetting av yngel fra anlegg på land, skjell og strandsnegledyrking og annen litt fremmedartet havbruksnæring. Den "nye kyst befolkningen" i Kragerø padler, seiler, ror, og sykler (!) rundt på vannet i alle slags små og mellomstore fartøyer. Det yrer av liv på vannet både i næringsmessig og fritidsbasert aktivitet - men de vil bo urbant.

Se opp for Sushitown!

Nedenstående punkter er i gruppearbeid på verksted 2, identifisert som overflatebevegelser i Sushitown.

- Norsk alternativt medisinsk universitet opprettet med stor avdeling i Kragerø
- Verdens matvaresituasjon fører til økt maritim forskning – fokus på marin biomasse, havbruk, sel, m.v.
- Kragerø utviklet en næringsklynge for marin bioforskning
- Etablering av selfarm og selfabrikk, copyright på selprodukter
- En plutselig innflytting av et større antall "kloke hoder" – en kompetansevirksomhet flytter til Kragerø
- Et utenlandsk universitet etablerer filial i Kragerø
- Havbruksbedrifter med behov for rent stille vann, etablerer seg i Kragerø
- Quality Resort Kragerø gikk konk, ble kjøpt av utenlandske interesser med annen agenda enn hotelldrift

- Produksjon av plankton som medisin og menneskeføde posisjonerte Kragerø i en ny verdikjede
- Kragerø blir Norges akupunkturhovedstad – akupunktur-universitet
- Gruvedrift i undersjøiske berg, nye ressurser med stor kommersiell verdi

4. På vei mot en ønsket framtid

Som redegjort for i avsnitt 2.2, er scenariene på ingen måte uttrykk for ønskelige framtider. Scenariene har vist hvilke retninger, litt karikert, som framtiden kan ta. Spørsmålet i framtidsprosjektets annen halvdel, handlet mest om hvilke framtid aktørene i prosjektet ønsket å se i Kragerø i et 15 års perspektiv.

Vi begynte i verksted 3, i Kragerø bedehus, å se nærmere på eksempler på gode prosesser og modeller for framtidsorientering i andre kommuner og regioner.

4.1 Inspirasjon utenfra

Det er noen drivere og strategiske grep som ser ut til å virker bedre enn andre i vellykkede kommunale og regionale vekststrategier. [4] Dette rokker ikke med hva vi skriver innledningsvis om at det viktigste er å søke etter gode lokale forutsetninger for utvikling i regionens eget ressursgrunnlag innen kunnskaps, tradisjoner, natur, topografi, m.m. Men dette ressursgrunnlaget bør bearbeides i en struktur og rekkefølge hvor det er forskjell på dypstrukturer som holdninger, verdier og visjoner - og tiltak. Flere av de faresignalene som scenariene i kapittel 3 skisserer, skyltes nettopp en mangel på bevissthet om lokalsamfunnets dype strukturer. Vi så i flere scenarier at det utviklet seg hendelser på samfunnets overflate fordi politikk og meningsdannelse var preget av kortsiktighet og pragmatiske løsninger alene.

[4] Våre funn samsvarer godt med hva det svenske konsulentfirmaet Kairos Future AB rapporterer i sitt notat "Slutsatser från åtta utvecklingsprojekt med syfte att framtidssäkra kommunala och regionala strategier", Hans Banholdt 2001.

I verksted tre arbeidet vi hovedsakelig etter en figur for bevisstgjøring av slike sammenhenger, formet (betegnende nok) som et tre. [5]

Illustrasjon: En metafor for utvikling av lokalsamfunn med røtter, stamme, bladverk og frukter som grunnleggende kvaliteter ved stedets kultur, strategisk fokus og konkrete handlinger og tiltak.

Det vi ser av treet er stammen, grenene, bladverket og fruktene. For at treet skal vokse trengs et godt jordsmonn og et sunt rotsystem. Slik er det også med kommunen som bosted og næringslivsarena. Bildet av treet har vi brukt flere ganger i strategiske prosesser. Det skaper dialog og forståelse. Bilder og fortellinger er ofte mer effektfulle dialogverktøy og læringsverktøy enn teoretiseringer og prinsipielle drøftinger.

---

[5] Ideen om å organisere dette avsnittet i form av en figur, formet som et tre, har vi også Kairos å takke for, konf. fotnoten ovenfor.

4.1.1 Rotsystemet

Rotsystemet vokser i et jordsmonn hvor det ser ut til å være noen kvaliteter som går igjen på steder som lykkes med omstilling og utvikling.

Åpenhet for forandring er en avgjørende faktor. Nysgjerrighet og endringsvilje er nødvendige grunnholdninger, like mye blant politikere, kommunaladministrasjon som i samfunnet for øvrig. Den åpne og spørrende holdningen leder til neste positive faktor i jordsmonnet.

Samtaler, samarbeid og samspill på alle plan, er den andre faktoren**.** Både i næringsutvikling, kulturliv, bostedsutvikling, naturforvaltning, sosialpolitikk, og alle andre områder, befinner de gode løsningene seg ofte i mellomrommet mellom aktører, sektorer og fagtradisjoner. På lokalstedet er det derfor viktig å skape et mest mulig dynamisk samspill, ikke som et ekstraordinært tiltak knyttet til byjubileum eller i krisetider, men som grunnleggende måte å bygge framtiden på, sammen.

Et annet samspillsmønster som er viktig er det regionale. Bolig- og arbeidsmarkedsregioner er nesten alltid flerkommunale, derfor bør også interkommnalt/regionalt samarbeid være regelen, snarere enn unntaket.

Det følger av de to ovenstående punktene at det må forefinnes møteplasser for dialog og samarbeid. Fortidens sterkt segmenterte og sektoriserte organisasjonssamfunn må suppleres med nettverk, møteplasser og anledninger som stimulerer relasjonsbygging. Nye tanker og innovasjonsimpulser oppstår i møte mellom mennesker. Utvikling handler ofte om å kombinere kjente tanker på nye måter. For å få det til vil det være en fordel å koble kjente mennesker i uvanlige konstellasjoner.

Stolthet og en tydelig profil er tredje faktor i et godt jordsmonn. En kommune eller et sted der befolkningen mangler stolthet eller optimisme, har problemer med å få andre til å tro på stedets framtid. Stolthet smitter. Se bare på Drammen hvor en hel befolkning nektet å bevege seg videre med "Harry-by" stempelet. Merkevarebygging med systematisk vilje til å bygge på definerte verdier og konkurransefortrinn er ikke lenger et tema bare for næringslivet. For å unngå at det går inflasjon i

kommunale merkevarestrategier, er det viktig å understreke at slike strategier må, som tidligere nevnt, må ta utgangspunkt i lokale verdier og særtrekk.

4.1.2 Stammen

Over jordsmonnet og rotsystemet står treets stamme. Den gir stabilitet og styrke til bladverk og frukter. Den næring som tas opp av jordsmonnet som nettopp er beskrevet, må kanaliseres gjennom en stamme som definerer hva slags sted og utvikling det handler om. Et sted som satser på "alt for alle" i sine utviklingsstrategier, blir i dette bildet et buskas, og ikke et kraftig tre som tåler en støyt. Hvilke konkrete strategier kommuner eller regioner skal satse på må bli opp til dem selv og de dialoger de makter å etablere rundt temaet, å bestemme. I Kragerøs tilfelle ligger det en forventning og en føring i vårt prosjekt at det skal bygges robuste framtidsstrategier knyttet til kysten og skjærgården.

4.1.3 Bladverket og fruktene

Med et sunt rotsystem i næringsrik jordsmonn og en sterk og stabil stamme, ligger forutsetningene godt til rette for å utvikle bærekraftige tiltak i treets krone. Det er handlingene, tiltakene, prosjektene og så videre, oppe i kronverket som tiltrekker seg oppmerksomhet og som "alle" har en mening om. Mye av den politiske diskusjonen i et lokalsamfunn handler om blader og frukter.

4.2 Gruppearbeidets respons på treet

Prosjektdeltakerne arbeidet i verksted 3 med både Kragerøsamfunnets jordsmonn/rotsystem, stamme og bladverk i tre grupper. Alle gruppene arbeidet seg gjennom:

4.3 Er Kragerø et sunt tre?

Prosjektet Kragerøkystens framtid er ikke en evaluering eller analyse av Kragerøs styrker og svakheter. Det kreves en annen metodikk enn fire dialogverksteder for å gi et kvalifisert bilde av spørsmålet i overskriften. Men i løpet av alle de timene som prosjektdeltakerne arbeidet sammen omkring spørsmål som har med Kragerøs framtid å gjøre, framkommer det visse bilder og tegninger. Disse gir antydninger om Kragerøsamfunnets livskraft i lys av treets metaforikk. Nedenstående avsnitt er våre kommentarer til Kragerøs utviklingskvaliteter, slik de er beskrevet i tre-metaforen.

4.3.1 Røttene

Det virker som om mange i Kragerø både innser behovet for, og er motivert for å finne nye måter å utvikle kommunen på, både med hensyn til boligutvikling, infrastruktur, turisme og annen næring. Om de ulike aktørene i markedet, i politikken og i samfunnet for øvrig ønsker å finne endringsforslag og nye løsninger *sammen med andre*, er vi mer i tvil om. Kragerø har, slik vi fra TF har erfart det gjennom samtaler med deltakere underveis i prosessen, i observasjon og delvis i deltakelse i arbeidsgruppene underveis, ikke en åpenbar samarbeidskultur. Debatt og diskusjon ser ut til å være langt vanligere enn dialog. Polemikken preger politikken er det inntrykket flere deltakere – også innenfor det politiske systemet – melder til oss. Det er heller ikke slik at det finnes mange gode møteplasser for tverrfaglig eller tverrsektoriell dialog i Kragerø – eller i så mange andre norske kommune som vi kjenner til, for den saks skyld. Dersom vårt inntrykk stemmer, er det i så fall en svakhet i rotsystemet som kan være skjebnesvangert dersom dette forplanter seg videre opp i treet. Arenaer og kultur for tverrsektorielt og tverrfaglig samarbeid bør i så fall utvikles.

4.3.2 Stammen

Har Kragerø tydelige og stabile strategier for sin framtid? Kragerø har, som alle andre kommuner en kommuneplan med både arealdisposisjoner fastlagt og en samfunnsplan som trekker opp linjene for samfunnet på lang sikt. Kommuneplanens

samfunnsdel fastslår at kommunens visjon er "Trivsel og vekst". Dette er presisert i fire ønsker:

"Vi ønsker et samfunn som:

- *Er inkluderende der innbyggerne tar vare på hverandre og de som gjester kommunen for kortere eller lengre tid*
- *Gir rom for personlig vekst*
- *Kan vokse både kvantitativt og kvalitativt"*

Etter disse innledende ønskene er planen delt opp i en gjennomgang av utfordringer, mål og strategier på åtte samfunnsområder:
Kragerø kommune som tjenesteyter, arealutnyttelse, barn og unge, næring, omsorg og helse, miljø, kultur og identitet, tradisjon og impulser, samt samfunnssikkerhet og beredskap.

De 8 fokusområdene følges opp av til sammen 25 "overordna målsettinger" med til sammen 85 "Strategier – vegvalg for å nå målsettingene". Det er mye, men slik må det trolig være i en kommuneplan som skal favne totaliteten av hva en kommunes skal stelle med av både drifts- og utviklingsoppgaver. I vår sammenheng, hvor vi fra internasjonale erfaringer stilles overfor krav om konsentrasjon og dedikasjon til et lite og skarpt avgrenset fokus for framtiden, er spredningen en utfordring. Det er vanskelig å få øye på en tydelig og stabil stamme i 85 veivalg som, nå vi leser gjennom dem, ikke avtegner noe tydelig mønster. En rekke strategiske veivalg er imidlertid mer "kragerøske" enn andre punkter. De "kragerøske" punktene kan være et utgangspunkt for jakten på Kragerøs særtrekk og dermed konkurransefortrinn i framtida.

Vi har nedenfor trukket ut noen punkter som etter vår vurdering beskriver Kragerøs identitet og framtid, mer enn andre punkter. Vi har vurdert det slik at dersom punkter i kommuneplanen gir like mye mening om man hadde satt dem inn i en annen kommunes kommuneplan, så gir de ikke et genuint uttrykk for Kragerøs utfordringer og framtid. Slike punkter kan godt beskrive helt sentrale problemstillinger i Kragerøsamfunnet. Poenget er at de sannsynligvis beskriver like sentrale problemstillinger i nesten ethvert annet samfunn også. De punktene vi da står igjen med som genuint "kragerøske" er:

- Utbyggingsmønsteret i kommunen er kostnadseffektivt der områder nær sjø og sentrum er prioritert

- Kragerø kommunes fire sentra defineres på følgende måte: Kragerø Sentrum som regionsenter i Vestmar, Helle, Sannidal og Stabbestad defineres som lokalsenter

- Kragerø kommune er en aktiv bidragsyter for å legge forholdene til rette for en sentrumstunnel og dermed legge forholdene til rette for et bilfritt sentrum

- Kragerø kommune legger gjennom sitt planverk forholdene til rette for etablering av båtplasser, både på fastlandet og på øyene

- Ta hensyn til behovet for sjønære industri- og næringsarealer

- Bygging av attraktive boliger må gjøres til en sentral næringspolitisk strategi i Kragerø

- Etablere kollektive transportløsninger til/fra Grenland i samarbeid med transportselskapene og overordnede myndigheter

- Etablere alternative kollektivtilbud for eksempel på sjøen både til Grenland og til Oslo

- Kragerø kommune deltar aktivt i ”Skjærgårdsnettverket” for å sette fokus på forvaltningen av kystsonen

- Avsette minst ett par områder der hummeren er fredet i Kragerøskjærgården. Det skal årlig vurderes om det skal foretas en enda sterkere tidsbegrensning av fangstperioden enn hva tilfellet er i dag

- Det utarbeides en kollektivtrafikkplan for hele Kragerø kommune. Denne planen skal ha en klar strategi for å få et bilfritt sentrum med parkeringstunell

- Kragerø kommunes målsetting er at skjærgårdsparken utvides med 50 % i kommuneplanperioden 2008 – 2020. Dette skal hovedsakelig skje ved makeskifter og med frivillige avtaler. Dette for å gi allmennheten større mulighet for friluftsliv i skjærgården vår

- Kragerø sentrum vitaliseres gjennom ivaretakelse av miljøkvaliteter

- Kragerø Havnestyre vurderer om det er mulig å innføre fartsbegrensning på 25 knop innenfor en linje fra Skadden til Risør grense og fra Kråka via

Stråholmen til Flesa. For øvrig gjelder eksisterende fartsbegrensninger i skjærgården

- Det vurderes egne landingsområder for sjøfly. Det bringes klarhet i gjeldende landingsplasser for helikopter og behovet for reguleringer på dette området

- Realisering av et regionalt kulturhus tilrettelagt for et aktivt og bredt kulturtilbud gir Kragerø mange gode møteplasser

- En verneplan for Sentrum vektlegger miljøkvalitetene samtidig som det levende handelsmiljø videreutvikles og nærområdene tilpasses dette. Registrering av Kragerø sin eldre bebyggelse og utarbeide en verneplan for resterende del av sentrum og øya

- Kragerø definerer seg selv til å være både gammel, original og med særpreg. Det er av avgjørende betydning å sikre byens særtrekk, identitet og historie i framtida. Det haster med å få utarbeidet verneplan for Kragerø. Kragerø kommune bør samtidig utvikle sine nettstedsider, og en informasjonsfolder der det skal gis inngående hjelp til å forstå hva det innebærer å eie et hus i et gammelt trehusmiljø. Målet skal være å veilede innbyggerne når det gjelder reparasjon, vedlikehold og bevaring. Kommunen skal sette stort fokus på at detaljer og lesbarhet ikke skal forsvinne fra eldre hus. Nettsider og informasjonsfolder skal hjelpe til å følge opp verneplanen i praksis

- Det må etableres et kystkultursenter i Kragerø, fortrinnsvis med utgangspunkt i Riggerbua i Tallakshavn. Mulighetene for etablering av tradisjonshavn må også utredes

- Planleggingsarbeidet rundt kunstfagskolen som ble iverksatt i 2008 skal resultere i kunstskoletilbud med en nasjonal målgruppe. Skolens lokalisering må bestemmes innen arbeidets planlagte ferdigstillelse i 2010

4.3.3 Bladverk og frukter

Flere av strategipunktene ovenfor, er i realiteten forslag til konkete tiltak og handlinger som i vårt bilde like gjerne hører til treets bladverk som til dets strategiske stamme. En rekke framtidsorienterte prosjekter og handlinger i Kragerø kan føres inn i dette kapittelet, men det vil bringe rapportens volum utover alle rimelige rammer. **Det viktige i denne sammenhengen er å vurdere om de aktiviteter og handliner som Kragerø kommune selv driver, stimulerer, del-finansierer eller på**

annen måte legger rammer for, er med på å virkeliggjøre verdien og det strategiske fokus man ønsker å ha for kommunens utvikling de neste 15-20 årene.

Har man ikke et ganske klart bilde av hva man ønsker å være, er det ikke så nøye med hva som gror i trekronen. Eller sagt på en annen måte - vet man ikke hvor man skal, så er det ikke så farlig hvor man går.

Deltakerne i Kragerøkystens framtid var alle opptatt av ikke å famle seg fram langs mange sprikende retninger, men å bygge et robust og attraktivt Kragerøsamfunn. I et tilrettelagt gruppearbeid ble deltakerne bedt om først å beskrive hendelser/aktiviteter i trekrona på et framtidig ønsket Kragerøsamfunn, deretter skulle de beskrive hvilket jordsmonn (beskrevet som "stedets ånd") som var nødvendig for å framskaffe slik aktivitet. Til slutt ble gruppene bedt om å reflektere og diskutere hvilke forutsetninger som var nødvendige for å komme fra kvaliteter i jordsmonnet til de ønskede handlingene. Tanken var at vi gjennom denne oppgaven skulle kunne identifisere gode oppspill til strategiske fokusområder ("stammen") i framtidig satsing. Gruppearbeidet var lagt opp med en fase med personlig idéfangst, deretter felles assosiasjoner og en kort drøfting. Noen av forslagene bærer preg av at tiden for å "lande" ideene ble litt for knapp.

Hvis man ikke vet hvor man skal, er det ikke så nøye hvilken vei man tar…

4.4 Rapport fra gruppene

Gruppe 1.

Røtter:
En kollektiv innstilling – vi ønsker hverandre lykke
Alle trekker i samme retning for Kragerø
Erkjennelse at infrastruktur er livgivende
Et sterkt miljøfokus
Lagånd koster ikke penger

Hendelser:

- Kyststi, Tangen – Stabbestad
- Bruer, Stabbest. + Valberg
- Bilfri by
- Tunnel
- Skyttelbuss
- Bedre fergefrekvens
- Jernbane til Kragerø, stasjon på Tangen
- Gondolbane til Stabbestad
- Gratis ferge
- Brygge/båtplasser til alle
- Sykkelstier
- Kabelferge til Furuholmen og Tåtøy
- Ferge mellom kystbyene på Østlandet
- Kirkebukta er ferdig
- Grøntarealer rundt skoler, kulturhus
- Sentrum og varehus er sammenkoblet
- Offentlig-privat samarbeid etablert på mange arenaer
- Stor-regionalt samarbeid mellom Vestfold-Telemark-Aust Agder om transport på kjøl og skinner

Forutsetninger:

En bred opinion som krever endring

Bred aksept i handelsstand og andre steder om nødvendigheten av en bilfri by

Bevisst satsing og tydelige valg er gjort i kommuneplaen

Investorer er på plass og investerer i.h.t. vedtatte planer

Gruppe 2:

Røtter:
Kunnskapskultur, ikke en synse-kultur
Fredlig, rolig
Holdning preget av endringsvilje men med en sans for, og kunnskap om Kragerøs tradisjon og kvaliteter
Enighet om veivalg
Utålmodighet for å få ting vi er blitt enige om, gjort
En entreprenørånd

Hendelser:

- Oppvarmet utendørs svømmebasseng, Badeland
- Sjøfarts-kystmuseum
- Botanisk hage på Skåtøy
- Jernbane med damplokomotiv. til Berg
- Universitetsavdeling eller et forskningsinstitutt
- Kulturhus
- Kunstfagskole med internasjonalt renommé
- Klassisk musikk konsertamfi v/Nicoline
- Helårs toppfotballskole/linje, tippeligaklubb i Kragerø
- Filosofifestivalen er knutepunktfestival og har vokst betydelig
- Filosofiakademi
- Kunstnersenter
- Innebygd idrettsplass
- Lekeskulptur i sentrum
- Vinterland i Sannidal
- Folkehøgskole (kunst)
- Gode scener, to kinoer
- Sentrumsskøytebane
- Stråholmen = Sjørøverøya

Forutsetninger:

- Enst.vedtak om å sette i gang en prosess der innbyggere involveres
- Investorer interesserer seg for Kragerø
- Internasjonale initiativ fanges opp, bearbeidet og styres mot etablering i Kragerø
- Offentlig-privat samarbeid
- Kommunen valgte å satse sterkt på kystkultur
- Tverrpolitisk enighet om å satse på høgskole

Gruppe 3

Røtter: Fokus på miljø-økonomi Utadvendt, nettverks-orientert
Hendelser: • Havbruk • Internasjonal havn • Miljøarbeidsplasser • Vindmøller på Jomfruland • Enkelt regelverk for småskala • Godt utviklet datanett i hele kommunen • High-tech miljøarbeidsplasser • En stor, statlig arbeidsplass er etablert • Lavenergiboliger • Færre store hytter • Store trær, rene gater, sandvolleyballbane i/nær sentrum • Bjørnsborgparken blir avsatt til lek og volleyballbane m.m. • Kolonihager • Fjernvarmeanlegg, Karlstad – sentrum • Foringsplasser for sjøfugl • Verneområde for hummer og torsk • Senter for kystkultur i Tallakshavn
Forutsetninger: • Statlig satsing på Kragerø • Bedrifter med internasjonalt marked etablerer seg i Kragerø • Økt boligutvikling på øyene • Høy kompetanse på miljø og arbeid i Kragerø, i kommunen og andre plasser • Flere organisasjoner går sammen • Klyngeetableringer i næringslivet • Bevisst rekruttering av miljøteknologi-bedrifter/arbeidskraft

Arbeidet fra tredje framtidsverksted ble oppsummert og bearbeidet noe i forhold til de modellene og illustrasjonene som vi brukte gjennomgående i hele prosjektet, for så å bli presentert for deltakerne ved innledningen til fjerde og siste samling.

5. Ønsket framtid

Dette kapittelets oppsummering fra fjerde og siste framtidsverksted har et formål:

Referere hovedtrekk og konklusjoner fra deltakernes dialog og innspill på fjerde og siste framtidsverksted, og sette dette i sammenheng med prosessen fra start til slutt.

I kapittel 6 bringes dette videre over i forslag fra Telemarksforsking til videre handling for Kragerø kommune.

5.1 Rapport fra verksted fire

Framtidsverksted 4 i Gjeving var gitt to dagers varighet og plassering utenfor Kragerø for å gi fokus og tid til å trekke veksler på all den informasjonen og læringen som deltakerne formodentlig hadde tatt med seg langs veien fra verksted 1, fem måneder tidligere.

Som tidligere begynte samlingen med en repetisjon av hele prosessen med en vektlegging av resultatene fra samling 3.

Vi hadde innannonsert en "Speakers Corner" på denne samlingen, som deltakerne (minus politikere, som har sitt speakers corner i kommunestyret hvert møte) kunne melde seg på. Tre deltakere benyttet anledningen og ga tre gode innspill om "Framtidige levende øysamfunn" (Tor Donvik), "Kragerøs identitet" (Sverre Okkenhaug) og "En eiendomsutviklers erfaringer" (Tim Kronborg). I tillegg fikk vi oppdaterte innspill fra bygningssjef i Kragerø kommune Arnt Rugseth om Kommuneplanen, kultursjef Harald Bothner om status for Kragerø kommunes kunst og kulturplan og fra næringskonsulent Per Krogsrud om næringspolitiske hovedutfordringer, i vid forstand. Direktøren på hotellet hadde også et åpent og ærlig foredrag, både om stedets historie og framtidsplaner knyttet til stedet.

5.1.1. Fra dialog til debatt

De seks innleggene innledningsvis i verksted fire, brakte prosessen ”hjem” igjen, selv om særlig Tor Donvik sin presentasjon rommet interessante perspektiver utenfra. Om det var det hjemlige perspektivet som ”ødela” litt for oss på denne viktige avsluttende øvelsen vites ikke, men faktum er at i dette fjerde verkstedet, falt mye av den gode dialogen fra tidligere samlinger litt sammen. I stedet overtok tendenser til polemikk og debatt. Om forskjell på debatt og dialog, se avsnitt 1.6 og 1.7

Fra TFs side, som underveis i prosessen har lært deltakerne og deres ståsted ganske godt å kjenne, merket vi stemningen med en gang vi ankom Lyngørporten Resort i Gjeving, første dagen av verksted fire. Debatten var i gang. Ganske skarpe kommentarer ble utvekslet mellom enkelte av aktørene og flere av dem argumenterte samlingen nærmest i gang før vi hadde fått startet programmet skikkelig.

Vi vet ikke hvorfor det var slik. Det gjaldt ikke på langt nær alle, men i et så åpent dialogformat som det våre verksteder baserer seg på, skal det ikke mye til for at samtaleklimaet forstyrres. Dag to ble av denne grunnen, litt annerledes enn vi hadde planlagt.

Konsekvensen av at dialogen fikk trangere kår på samling 4 enn forutsatt, førte til at vi ikke lyktes i å utvikle så distinkt oppstreking av et ønsket framtidsbilde for Kragerø, som vi hadde håpet.

I vår metodiske tilnærming til temaet, ville vi gradvis utvikle et ønskebilde av generell enighet på de mest grunnleggende nivåene først, for deretter å bygge oss oppover mot detaljer i treets krone, med referanse til forrige kapittel, så høyt det var mulig før uenighet om enkeltheter stanser prosessen. Fra det punktet er det naturlig at partipolitikk og interesseorienteringer overtar. Slik var planen.

Men i framtidsverksted fire, kom vi ikke riktig godt i gang med å bygge vider på plattformen fra verksted 3. Enkeltdeltakere ville helst diskutere detaljer, der hvor dessverre uenigheter er mest fastlåst. I verksted fire satt samtalen seg litt fast i temaer som kulturhus, kommunalt tomtesalg og eiendomsutvikling på navngitte adresser.

Vi ser for oss tre hypoteser for hvorfor det ble slik:

- Debatter er hva hver enkelte aktører har best trening med, det er dette de er opptatt av, og nå var tiden inne til å ta debatten. Det var jo tross alt siste samling!
- Debatten var dagsaktuell og presserende. Når debattanter treffer hverandre, så debatterer de uten tanke på tid eller sted.
- En utålmodighet hadde bygget seg opp hos deltakerne i løpet av tre samlinger om at nå skulle prosessen "lande" – for enkelte er det ensbetydende med at detaljer må avklares.

Alle hypotesene har nok noe for seg, men den siste tror vi har svakest forklaringskraft. Det begrunner vi med at vi har gjennomført en rekke foresightprosjekter tidligere. En slik utålmodighet som antydet i strekpunkt tre, har vi – med samme prosessledelse – som regel greid å håndtere. Utålmodigheten burde dessuten være mer jevnt fordelt blant alle deltakerne. Det samme kan anføres som argument mot en forklaring på situasjonen i tråd med strekpunkt 1. Til tross for de kommentarene vi har anført ovenfor, arbeidet nemlig det store flertallet av deltakere i verksted fire, i to dager samvittighetsfullt og tidvis med stort engasjement med å utlede et framtidsbilde av det råstoffet vi hadde frambrakt på de tre foregående samlingene. Vi mener derfor at det er strekpunkt 2 som har størst forklaringskraft.

Resultatet fra samling fire ble, til tross for hva vi refererer i ovenstående kommentarer, både konstruktivt og kreativt. Referat fra arbeidet følger i de neste avsnittene.

5.2 En tydelig posisjon med markant attraksjonskraft

Nedenstående presentasjon er Telemarksforskings noe bearbeidede oppsummering av arbeidet på verkstedets første dag. Oppsummeringen ble diskutert på samlingens andre dag.

På bakgrunn av innspill og dialog første dag, foreslo Telemarksforsking en slik overskrift for Kagerøs framtidige posisjon:

SKJÆRGÅRDSBYEN - MARITIM TRADISJON OG NYSKAPNING

Skjærgårdsbyen skal utvikler seg med respekt og stolthet over egen identitet og historie med miljømessig bærekraft som et bærende prinsipp. Dette ble illustrert slik:

Illustrasjon: Skjærgårdsbyen bygger på bærekraftige prinsipper og sammenheng mellom samfunnets ulike sektorer.

Kvaliteten på Kragerøs kyst og øysamfunn er et markant "personlighetstrekk" ved Kragerø.

Skjærgårdsbyen

I 2025 Har Kragerø en variert boligstruktur med både gamle og nye helårsboliger, fritidsboliger og leiligheter på utvalgte øyer. Enkelte forsøk med husbåter er etablert noen steder. Vi har doblet antall fastboende på øyer i kommunen i forhold til 2010-nivå. Dette har vi fått til gjennom profesjonell planlegging, god kontakt og tillit mellom lokale, regionale og nasjonale myndigheter. Det er utviklet flere nye marine næringsvirksomheter, småskala hotelldrift og kystled.

Det er etablert broforbindelse til Langøy, ingen andre broer er etablert. Det går kontinuerlig skyssbåt i trafikk som en ekspressbuss i sløyfe. Taxibåtnæringen er samordnet under ett telefonnummer og det finnes en velorganisert utleiebåtpool i Kragerø.

Kystsoneforvaltningen er ikke statisk men baserer seg på en forståelse av at 100 meters vern kan være rett ett sted, 500 et annet og 5 et tredje. Det kommer an på topografi, fjæras beskaffenhet og mange andre forhold. Vi tar svært godt vare på kysten vår – det er vårt kjæreste eie.

Kragerø sentrum

I 2025 er Kragerø sentrum et levende, bilfritt sentrum med helårs aktivitet. Noe gammelt, men mye nytt er harmonisk mikset med publikumsvennlighet og tilgjengelighet. Det er fortsatt smått, litt trangt, og veldig hyggelig i Kragerø. Vi har innglasset bakgårder, nisjebutikker i smugene, ett større kjøpesenter med populære kjedebutikker er integrert i sentrums bygningsmasse. Felles åpningstider og en rekke handelsstandsdrevne aktiviteter skaper live og glede hvor folk treffes, trives og bruker penger. - En stor privat-offentlig sentrumsforening av kjøpmenn, gårdeiere, kommunen og brukere er en drivende kraft og de ivaretar høy kvalitet i sentrum. Sentrumsforeningen og kjøpmennene skaper kultur og fest: Julemarked, Kragerø Grand Prix Olabilrace, karneval, påskeharejakt, gjøglerfest, sjørøverdager, osv…

Det er en meget høy estetisk standard på gatelegeme, beplantning, kunstnerisk utsmykking, sanseapparater for lek og opplevelse, lyssetting, etc.

Bryggene og arealene nær sjøen er spesielt viktige. Det er en restriktiv politikk for privatisering av de nederste metrene mot vannet, både for boliger og næring. Folk skal kunne gå langs vannet og atkomst mellom land/vann er kritisk å ivareta.

Næringslivet

Den industrielle epoke er definitivt over. Fortsatt finnes industriarbeidsplasser, men antallet er sterkt avtakende. Boligbygging – ferieboligbygging – service og vedlike-

hold har økt i perioden. Opplevelsesnæring, overnatting, handel, service og transport har økt.

Marin FoU-virksomhet og enkelte marine produksjonsbedrifter i relativt liten skala er etablert. Vi produserer maritim mat og marin-biologiske baserte medisiner/kostholdstilskudd og noe kosmetikk av samme råvarer. "The European Research Institute for Maritime Living" er etablert.

Kompetansenæring og beredskapsnæring knyttet til oljevernberedskap er i begynnende vekst. En stor statlig eller internasjonal virksomhet er på plass etter lengere tids akkvisisjonsarbeid fra et fellesskap av private og offentlige krefter.

Det er fortsatt mye netto utpendling til særlig til Grenland.

Samferdsel

Øst-vest tunnel er ferdig, båt fra ny E-18 til sentrum og øyene. – "Time-ekspress", direktetog fra Kragerø til Oslo på 2 timer, et nært vedvarende samarbeid med Grenland/Vestfold om transport/samferdsel.

En god sjøveis infrastruktur til øyene ble bygget ut parallelt med de nye boligene og hyttene der.

5.3 Veien videre

Ved slutten av framtidsverksted fire, gjorde Rådmannen kjent at kommunen ville følge en videre framdrift slik:

- Det vil bli holdt et åpent møte hvor hovedtrekkene i rapporten gjennomgås. På møtet vil det bli anledning til å komme med spørsmål og kommentarer.
- Kragerøs innbyggere inviteres til å kommentere rapporten og komme med forslag om hva som bør prioriteres i det videre arbeidet. Med ønske om å få

en bredest mulig prosess, vil det i den forbindelse bli laget en kortversjon av rapporten.

- Rapporten legges fram til politisk behandling med forlag om hvilke temaer som det skal arbeides videre med.

6. Forslag fra Telemarksforsking

Prosjektet Kragerøkystens framtid har, som redegjort for innledningsvis, hatt til formål å skape et bredt og robust grunnlag for en djerv planlegging av kommunens framtid. Ett av formålene har vært å vise at *"business as usual"* – en strategi hvor man bygger med små klosser, kan være risikabelt. Det kan føre kommunen inn i framtidsbilder som nesten ingen ønsker seg.

I bakgrunnsnotatene for prosjektet Kragerøkystens framtid, skriver vi fra TF at, *"Resultatet fra gruppenes arbeid, sys samen i slutten av forprosjektet til en sluttrapport som konkluderer med hvilke utredninger, konsekvensanalyser og andre analyser som eventuelt må foretas for å bringe mer sikkerhet inn i kritiske problemstillinger som identifiseres underveis."*

På bakgrunn av resultatene fra scenarieprosessen som denne rapporten har dokumentert, og våre vurderinger av dette, slik vi delvis kommenterer dette i kapittel 5, foreslår vi fire videre aktiviteter – i tillegg til forslagene fra Rådmannen som vi slutter oss til, referert i de tre kulepunktene i avslutningen av forrige kapittel.

6.1 En utredning og plan for motorisert ferdsel i Kragerøskjærgården

En av de tydeligste hovedutfordringene for Kragerøsamfunnet henger paradoksalt nok sammen med kommunens fremste posisjonsfortrinn – skjærgården. Folk vil bruke skjærgården. Middelet for å få det til er båt, fly og helikopter. Hvor mange bruksdøgn hytteeiere bruker ferieboligen sin, og hvor stort båtbruk og flyvninger dette genererer i dag, og vil gjøre i framtiden, er en sentral problemstilling for Kragerøsamfunnets framtid. Her behøves mer kunnskap. Båtbruk bør kartlegges, for-

ventninger til framtidig båtbruk bør vurderes, ulik båtbruk m.h.t. formål bør differensieres og ulike løsninger for å dekke dette (framtidige) behovet bør utredes. Vi synes det er viktig å understreke at kreative perspektiver bør tas inn i en slik konsekvensutredning, slik at man ikke bare beregner ulike prognoser basert på dagens bebyggelsesstruktur og ferdselsvaner. Kunnskapsmiljøer som er vant til å vurdere ulike transportmåter og deres framtidsutsikter, må konfereres i arbeidet.

Framtidig luftveistransport må, etter vår vurdering, inngå i analysen. Sjøfly og helikoptertrafikk inngår i den motoriserte ferdselen i Kragerøskjærgården. Alle sider ved denne aktiviteten bør tas inn i analysen.

Det er naturlig at "motorbruksplanen" for skjærgården speiler ulike utbyggingsmønstre, og at ulike utfall av diskusjoner om bro til en eller flere av øyene, vises i planen. Det bringer oss til neste punkt.

6.2 En plansmie for Kragerøskjærgården

6.2.1 Governance

Et styringsprinsipp som har fått økende oppmerksomhet både i praksisfeltet og i forskning de senere årene er teoriene omkring governance [6]. Ulike varianter av begrepet og ideene som ligger til grunn for det, benyttes til å beskrive et styringssystem der det offentlige reduserer sine direkte styrings- og kontrollambisjoner, og i stedet framstår som en tilrettelegger for god implementering av planer og politikk gjennom fleksible nettverk og kunnskap nedenfra. Teorier rundt governancebegrepet orienterer seg oftest rundt overgangen fra en nasjonalstatsstyrt, hierarkisk og formell struktur til mer fleksible organiseringer for løsing av utfordringer i samfunnet, der styrken ligger i utnyttelse av tverrfaglighet, konkret erfaringsbåren kunnskap, fleksibilitet og koordinert læring, mer enn kontroll. Selv om begrepet oftest

[6] Se for eksempel: Rhodes, R. A. W. (2003): Understanding Governance. Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability. Open University Press, Maidenhead.

brukes for å beskrive en overføring av makt fra nasjonal sentralstyring til mer lokale prosesser, kan prinsippene like mye anvendes for en beskrivelse av overføring av makt fra kommunal "sentralstyring" til et åpnere felt av borgerinitiativ og medbestemmelse. Felles søking etter kunnskap, argumentenes saklige vekt og relevans, og deling av kunnskap, er sentralt stikkord i denne tankeretningen. Aktører inviteres inn i tilrettelagte prosesser basert på deres forutsetninger til å bidra til god og fokusert felles læring og utviklingssamtaler.

Vi tar til orde for at dette bør utprøves som en naturlig videreføring av foresight-prosjektet, konkret knyttet til planlegging av boliger, ferieboliger, broforbindelse og annet på øyene og sjønære områder i Kragerø kommune.

Plansmier som er det norske ordet for det franske "Charette" (brukes også i engelsk språksammenheng), betegner en arbeidsmåte der mange parter, etter en åpen invitasjon, samles til felles innsats for å komme frem til en plan som flest mulig kan være enige om. I Skottland er metodikken med plansmier implementert i plan- og bygningsloven, i England anbefales plansmiemetoder av regjeringen for å sikre en rask og demokratisk planlegging. I Norge finnes det erfaringer med Plansmier i Oslo, hvor både Bjørvikautbyggingen og flere bydeler har benyttet metoden. For øvrig har Evje, Gjerstad, Fredrikstad og Åfjord, så langt vi har oversikten, benyttet metoden i Norge. Husbanken har vært involvert i flere av prosessene.

6.2.2 Plansmier

En plansmie er en forpliktende prosess med et klart mål: I løpet av et ukelangt verksted skal det lages ferdig en plan for et definert geografisk område. Både fagfolk, utbyggere, offentlige etater, frivillige organisasjoner og interesserte borgere gis anledning til å delta. Prosessen fasiliteres av profesjonell arkitektfaglig/planfaglig kompetanse. Løsninger tegnes ut og diskuteres underveis.

Plansmier sørger for at det etableres en kunnskapsdrevet prosess der offentlighetens rett til å påvirke planprosessen utøves ved direkte deltakelse i utarbeidelsen av prosjektet. Konkrete areal- og områdeplaner utvikles gjennom en åpen verkstedsmetodikk (work-shop). Prosessen organiseres gjerne over en uke.

Helt konkret organiseres det slik at plansmia starter med et folkemøte hvor alle inviteres til å gi innspill som en gruppe fagfolk så legger inn som rådata i arbeidet. Alle fakta som er tilgjengelig legges på bordet, deretter drøftes ulike ønsker og målsettinger. Underveis i løpet av uken er det flere runder med tilbakemeldinger slik at forslagene best mulig kan balansere ulike interesser. I løpet av den uken plansmia varer, vil det i tillegg til "åpent hus", avholdes en rekke møter med offentlige etater, private aktører og frivillige organisasjoner. Profesjonelle arkitekter/illustratører etc. arbeider fortløpende med planene hvor korrektiver og innspill underveid innarbeides i en åpen prosess. Så lages det noen skisser til planer basert på det som oppfattes å være de beste forslagene. Forslag diskuteres og korrigeres i en løpende prosess. Selve uttegningen av planen foretas av en gruppe kompetente fagfolk. Disse må være uavhengige av aktørene i prosjektet. De er likevel – nødvendigvis – svært villige til å lytte til alle parter, og de arbeider i åpenhet, slik at de kan bli "tittet over skulderen" mens de arbeider.

Metoden står i kontrast til den konvensjonelle måten å planlegge på, hvor private interessenter lager planutkast og/eller planer utformes av offentlige plankontorer, for så å legges ut til offentlig høring. Den viktigste forskjellen fra konvensjonell planlegging er med andre ord at man tar et langt skritt videre fra de vanlige informasjonsmøtene der folk får anledning til å mene noe, men likevel stort sett må forholde seg til de forslagene som er utviklet av profesjonelle aktører og interesser. Det er videre viktig å understreke at en plansmie er noe langt mer enn en uforpliktende idédugnad eller et antall informasjonsmøter.

Det er mange fordeler ved åpne plansmier fremfor konvensjonell planlegging. Det går raskere, man unngår at planleggingen blir styrt av interesser i det skjulte, eller med agendaer som ikke underlegges konstruktiv og kritisk debatt. Planer som utvikles i plansmier slipper ofte runder med protester, innsigelser og klager i ettertid, og metoden tar kunnskapssamfunnet på alvor. I plansmia møter naboer, eiendomsutviklere og regulerende myndigheter hverandre ansikt til ansikt. Fysiske møter i en atmosfære av nysgjerrighet og åpenhet, reduserer ofte det spenningsnivået som kan oppstå i avstand mellom parter, hvor mistenksomhet gjerne har bedre vekstvilkår enn i møter ansikt til ansikt.

6.2.3 Grunnlagsdata

Forut for en eventuell plansmie for kyst- og skjærgårdsbebyggelse i Kragerø, er det en særskilt problemstilling som har vært oppe til debatt i scenarieprosjektet, og som bør utredes nærmere: - *Vil en bro til en eller flere av øyene i Kragerø kommune føre til at folk bruker bruene til å flytte fra øya, eller flytte til øya?*

Det finnes etter hvert rikelig med erfaringer for hvordan dette har fungert i "øykommuner" andre steder. Vi har i forbindelse med våre analyser av flyttestrømmer og næringsutvikling over hele landet, sett eksempler på begge deler, men et hovedmønster ser ut til å være at befolkningen flytter *til*. En rekke lokale betingelser vil imidlertid spille inn på en slik måte at dette ikke kan sies å gjelde i alle tilfeller på forhånd. Dersom broforbindelse til en eller flere av kommunens øyer blir en reell problemstilling, bør det foretas en egen konsekvensutredning hvor forventede flyttestrømmer er ett av forholdene som bør utredes, ved siden konsekvenser for miljøet m.v.

Et annet spørsmål som bør vurderes er:
Hvilken bruk ser "hyttefolket" for seg i framtida, når det gjelder bruksmåte, omfang, sesongstruktur etc.?

Kvalifisert kunnskap om hyttebruk og forventninger til hyttebruk ser ut til å være en kunnskap av stor verdi for Kragerø. Foresightprosessen har avslørt mye synsing og lite sikker kunnskap om dette i Kragerøsamfunnet.

6.3 Rullering av Sentrumsplanen

Kysten og sentrum henger uløselig sammen i Kragerø, ikke minst knyttet til ovenfor nevnte båtbruk – både som nytte, næring og fornøyelse. Kragerø kommune har en sentrumsplan, vedtatt i juni 2001 og mange av målsettingene og premissene i denne planen er etter våre vurderinger fortsatt relevante. Men noen endringer har naturlig nok inntruffet i løpet av 9 år. Erfaringer er vunnet, hvor man bl.a. har sett hvor vanskelig det kan være å samordne aktørbildet i sentrum. I tillegg er planen noe løsere knyttet til kyst og skjærgårdsbruk, enn det fokus vi oppfatter at dette

temaet har i dag. Dette, i tillegg til hva vi anfører under kapittel 5 med hensyn til Kragerøs posisjon og "merkevareverdi", tror vi det er en god idé å utvikle en ny, oppdatert sentrumsplan. Den bør etter vår vurdering i enda større grad enn i 2001, bære Kragerøs tydelige "signatur" – i tråd med ønsket framtidsbilde fra avsnitt 5.2.

Det er, etter Telemarksforskings oppfatning, gode grunner for å vurdere utvikling av en revidert sentrumsplan i form av en plansmie. En lang rekke aktører innen for ulike samfunnssektorer, bransjer og interessemiljøer, må nødvendigvis involveres i planarbeidet. Plansmiemetodikken ivaretar slike utfordringer på en god måte.

6.4 Deltakelse i LUK – nasjonalt program for lokalsamfunnsutvikling

I St. meld. nr 25 (2008-2009) Lokal vekstkraft og framtidstru, er aktivt lokalt utviklingsarbeid og utvikling av attraktive lokalsamfunn i kommunene løftet fram som en viktig forutsetning for å nå hovedmålet i distrikts- og regionalpolitikken. Kommunene tillegges en nøkkelrolle i å utvikle attraktive lokalsamfunn enten det gjelder arbeidsplasser, infrastruktur, tjenestetilbud, gode bo- og sentrumsområder, fritidstilbud, inkludering av tilflyttere, og å bringe fram ressurser i innbyggerne.

For å nå dette målet, etablerte Kommunal og regionaldepartementet (KRD) i 2009 satsingen Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK). Satsingen er planlagt å gå over 5 år fra 2010 – 2015. Programmet skal sette kommunene i enda bedre stand til å planlegge, mobilisere, samarbeide om- og gjennomføre utviklingstiltak. Det er fylkeskommunene som skal koordienre programsatsingen i sine regioner. Det er foreløpig svært åpent hvilket innhold satsingen skal ha i hvert enkelt fylke og kommune.

Åpenheten som foreløpig knytter seg til programsatsingen representerer en mulighet for Kragerø. Det er nok lite ønskelig i LUK programmet å støtte svært små og nærmest provinsielle prosjekter med begrenset overføringsverdi for andre. Kragerøkystens utfordringer i kunnskaps- og opplevelsesøkonomien er imidlertid langt fra provinsielle. Utfordringene og måten Kragerø håndterer disse på, har høy aktualitet for en rekke "skjærgårdskommuner, både i Østfold, Vestfold og kysten rundt. Vi anbefaler at kommunen tar et initiativ overfor Telemark fylkeskommune

og KRD for å utvikle et nærmere definert skjærgårdskommune-prosjekt innenfor LUK. Det ligger utenfor vårt mandat i denne omgang å fremme forslag til detaljert innhold i et slikt prosjekt. Men det kan ikke herske stor tvil om at Kragerø, bedre enn mange, vet hvor skoen trykker og derfor burde være i god posisjon til å lede/utvikle et LUK-prosjekt innenfor dette området. [7]

[7] Se: http://www.regjeringen.no/nn/dep/krd/Tema/regional-_og_distriktspolitikk/levende-og-attraktive-lokalsamfunn/lokal-samfunnsutvikling-i-kommunane-luk.html?id=581962, eller søk på KRD+LUK i Google…

Appendiks

Deltakerliste – inviterte deltakere.

Navn	Bakgrunn
Bente Heibø Modalsli	Kirken - kultur
Birthe Paulsen	Politiker – Rødt
Bjørn Hagen	Kragerø kommune – kommunalsjef, off. adm.
Bjørn Sandvik	Håndverk /industri – næring
Elke Karlsen	Kragerø kommune – miljø, off. adm.
Ellef Ellegård	Politiker – Frp
Else Bjørg Finstad	Kragerø Turistforening - kultur
Gro Lien	Kragerø kommune – skole, off adm.
Harald Nilsen	Investering, næring
Harald Sagedal	Skjærgårdsfestivalen – kultur
Inger Nina Isaksen	Kragerø kommune – kultur, off. adm.
Johs. Eide	Elev – KVS
Jon Guste Pedersen	Kragerø sparebank - næring
Kåre Preben Hegland	Politiker – Ordfører – Høyre
Marit Laland	Filosofifestivalen - kultur
Mona Mehlum	Fjorbåtselskapet – næring
Morten Lund	Sentrumsforeningen – næring
Ole Gundersen	Politiker – Sp
Peder Ellingvåg	Politiker – Sv
Per Krogsrud	Kragerø kommune – næring, off adm.

Per Larsen	Velforening – Jomfruland
Petra van der Ven	Innflytter fra Nederland – næring
Roland van der Ven	Innflytter fra Nederland - næring
Ruben Hofsli Eikeland	Elev – KVS
Sigurd Sørensen	Elev – KVS
Solfrid Rui Slettebakken	Politiker – Varaordfører - Venstre
Stine Skauen Andersen	Kragerø kystlag – kultur
Sverre Okkenhaug	Historielaget – kultur
Terje Mindrebø	Kragerø kommune – Skjærgårdstjenesten, off. adm.
Thomas Wartiainen	Nicolines Hus – kultur/næring
Tim Kronborg	Eiendom, næring
Tone Størseth	Kragerø Blad Vestmar – næring
Tor Dønvik	Velforening – Skåtøy
Tore Forsberg	Sardine Design AS – næring
Trine Jørgensen	Politiker – Bygningsrådet - Venstre
Ole Magnus Stensrud	Rådmann, prosjektgruppe
Arnt Rugseth	Bygningssjef, prosjektgruppe
Solfrid Klodvik	Arealplanlegger, prosjektgruppe
Stig Atle Kjellevold	Rådmannsstab, prosjektgruppe